

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

32E JAARGANG

WOENSDAG 12 FEBRUARI 1947

No. 1553

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. W. Lambers; N. J. Polak; J. Tinbergen;
H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
J. H. Lubbers (Redacteur-Secretaris).

Assistent-Redacteur: A. de Wit.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Tel. 69300, toestel 6).

BERICHT.

Aan de leden van het Nederlandsch Economisch Instituut wordt beleefd verzocht — voorzoover zij dit niet reeds deden — de contributie voor het jaar 1947, ten bedrage van f 30 voor het binnenland en f 33 voor het buitenland, vóór 15 Maart a.s. te voldoen op girorekening no. 8408 of op onze rekening bij de heeren R. Mees & Zoonen, alhier. Na dien datum zullen wij over het betreffende bedrag, verhoogd met incassokosten, per kwitantie dispo- neeren.

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	123
Uit buitenlandsche bron	123
Internationale moeilijkheden op het gebied der steenkolenvoorziening door H. H. Wemmers	124
Handel met de Sowjet-Unie door J. H. Cohen Stuart	126
Een aanslag op het cultureele leven door J. Hasper	129
Nieuwe organen in het Engelsche bedrijfsleven door Mr. Ir. A. W. Quint	130
Junior Chambers of Commerce door Dr. F. A. de Graaff	131
Boekbespreking:	
Mr. G. J. van Oostveen, De economische ontwikke- ling van Dordrecht, 1795—1945, bespr. door Mr. W. F. Lichtenauer	132
Aanteekeningen:	
De economische ontwikkeling in Zweden na de revaluatie van de kroon	133
De liquiditeit der Amerikaanse „country-banks” door J. C. Brezet	135
Internationale notities:	
De werkzaamheden van de UNRRA	135
Weer een Engelsch witboek	136
Daling van den zilverprijs	136
China	136
Geld- en kapitaalmarkt	137
Statistieken:	
Bankstaten	137
Stand van 's Rijks Kas	138
Inleggingen en terugbetalingen bij de spaarbanken in Ne- derland	139
Eenige indexcijfers van de industriele productie in Neder- land	139
Amerikaansche leeningen aan het buitenland	139

DEZER DAGEN

zet men zich schrap. Voor velen wordt de armoede een reële factor. In ons land heerscht baisse op de zwarte markt; noodgedwongen — de „dissaving”-cijfers van de spaarbanken en recente berekeningen van de stijging van de kosten van levensonderhoud wijzen erop — wordt de Nederlandsche consument nuchter. Men zoekt houvast; zoo aanvaardde de E.V.C. eindelijk het rapport tot fusie met het N.V.V. Werkelijkheidsbesef kenmerkte ook de Tweede Kamer, die unaniem het Centraal Planbureau als technisch noodzakelijk instrument kon aanvaarden, en de Delftsche studenten, die, ter besparing van productie- omwegen, in de mijnen gingen werken.

Grond onder de voeten geniet ook bij de Fransche consu- menten steeds duidelijker preferentie boven glad ijs; zij gingen in koopersstaking. Inmiddels heeft Ramadier nogmaals een verlaging der prijzen met 5 pCt. aangekon- digd. De in de C.G.T. vereenigde arbeiders willen nu haring of kuit: zij houden vast aan een „minimum vital” van frs. 84.000 's jaars. Klarheid, over het economisch beleid der Labourregeering, vragen ook de Engelschen, nu de strenge winter hun het vuur na aan de schenen legt.

Bezinning en drang naar versterking van positie ken- merkt — na vele excessen, zooals de eisch van „portal to portal pay” — zelfs de Amerikaansche vakbeweging: de A.F.L. zoekt aansluiting bij het C.I.O.; John Lewis staat reeds op het tweede plan. Zet „big labor” zich, naast „big business”, schrap, nu het voortduren van de terug- houdendheid der consumenten een inzinking doet ver- wachten? Truman's eisch tot handhaving van „purchasing power”, met nadruk naar voren gebracht in zijn „Economic Report” aan het Congres, wint aldus aan beteekenis.

Wie staat, zie toe, dat hij niet valle. Na enkele toenade- ringspogingen in de ontwapeningskwestie keerden de „big two” te New York tot dit axioma terug: Rusland houdt het op de ontwapeningscommissie, Amerika — mede bij monde van Marshall, die bij zijn eerste persconferentie met beide beenen op den grond bleek te staan — op de „atoom”- commissie. Ook de kleinere twee van de groote vier zijn nog niet aan ontwapening toe. Engeland kan in het Palestijnsche dilemma niet anders dan voet bij stuk hou- den; Frankrijk heeft het zelfs zoover gekregen, dat de Vietnameesche Regeering — wellicht gesterkt door het voorbeeld van Cochinchina, dat in het kader van de Indo-Chineesche federatie als vrijstaat is erkend — weer wil onderhandelen.

In Indonesië koos thans ook het Republikeinsche kabi- net partij: het kon de Nederlandsche visie op Linggadjadi niet aanvaarden. „They stood aloof, the scars remaining, like cliffs that have been rent asunder. A dreary see now flows between”, zong Longfellow ....

Bij haar vreugde over de benoeming van het lid harer Commissie van Redactie, H. W. Lambers, tot gewoon hoogleeraar in de economie aan de Nederlandsche Econo- mische Hoogeschool, is de Redactie er van overtuigd, dat deze benoeming geen schisma met „Economisch-Sta- tistische Berichten” zal brengen.

DE KORENSCHOOF N.V.

GEVESTIGD TE UTRECHT

UITGIFTE van
f 1.000.000.—3½ % OBLIGATIES

waarvan een bedrag van f 100.000.— op inschrijvingsvoorwaarden is geplaatst
in stukken van f 1.000.—
TEGEN DEN KOERS van 100½ %

De inschrijving op bovengenoemde uitgifte zal opengesteld zijn op:

DINSDAG 18 FEBRUARI 1947

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur ten kantore van de Heeren:

R. MEES & ZONEN te Rotterdam en 's-Gravenhage

PIERSON & CO te Amsterdam

VLAER & KOL te Utrecht

en te 's-Gravenhage tevens bij de Heeren HELDRING & PIERSON

op de voorwaarden van het prospectus, d.d. 11 Febr. 1947.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn bij de inschrijvingskantoren verkrijgbaar.

Rotterdam
Amsterdam, 11 Febr. 1947.
Utrecht

R. MEES & ZONEN
PIERSON & CO.
VLAER & KOL

UITGEVERIJ W. P. v. STOCKUM & ZON,
Verschenen: Pos. bus 123, Den Haag.

DREIGT ER EEN NIEUWE OORLOG?

door K. P. Bloema Charles.

De gevaarlijke toestand in de wereldpolitiek

Inhoud: (Wallace's drie filosofieën — John Bull in een moeilijk parket — De vrede en de Duitschers, enz.) f 3.90.
Verkrijgbaar in den boekhandel.

GEBLOKKEERDE TEGOEDEN

kunnen onder bepaalde omstandigheden dienstbaar worden gemaakt aan de

FINANCIERING VAN UW BEDRIJF

Wij verstrekken gaarne inlichtingen

NEDERLANDSCHE
HANDEL-MAATSCHAPPIJ N.V.

Hoofdkantoor: Amsterdam
76 Kantoren in Nederland

ROTTERDAMSCH BANKVEREENIGING

210 VESTIGINGEN
IN NEDERLAND

AFWIKKELING

VAN

NALATEN-

SCHAPPEN

Vermogensheffingen

Objectieve en deskundige voorlichting aan bedrijven en particulieren die een deel van hun vermogen moeten vrijmaken voor betaling der komende heffingen, verstrekt de

Naaml. Venn.

Hollandsche Belegging- en Beheer-Mij.

Anno 1930

Heerengracht 320 - Amsterdam C

Commissarissen:

Prof. Ir. J. P. de Vooy;

Drs. J. H. Gispén;

Mr. J. Scholtens.

Directie:

Gerlof Verwey;

Dr. F. Ph. Groeneveld;

A. C. Leeuwenburgh.

R. Mees & Zoonen

Anno 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

Rotterdam

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingén
Amsterdam (alleen Assurantie)

N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.

gispén

meubelen en gisolampen

culemborg
amsterdam
rotterdam

Koninklijke
Nederlandsche
Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants
Schiedam

PERSONEELSVZERKERINGEN

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK.

H. H. Wemmers, *Internationale moeilijkheden op het gebied der steenkolenvoorziening.*

De vooroorlogse jaren kenmerkten zich door intensieve kolenproductie, levendigen in- en uitvoer en toenemend verbruik. Engeland en Duitsland waren, wat Europa betreft, de belangrijkste leveranciers. De oorlog wijzigde het voorzieningsbeeld voor Europa volkomen: Duitsland en Polen werden de voornaamste leveranciers. Na den oorlog stond men tegenover een ontredder productie-apparaat en een sterk gedaalde productie.

In Juni 1945 werd derhalve de „European Coal Organisation” opgericht, als voorloopig orgaan met een veelomvattenden taak. In Mei 1946 belegde zij een conferentie: een directe oplossing voor de Europeesche kolenvoorziening werd niet gevonden; volstaan moest worden met het geven van aanbevelingen aan de produceerende landen. Deze treffen of hebben thans inderdaad maatregelen getroffen ter opvoering van de productie.

Beziet men de positie der voornaamste produceerende landen, dan blijkt, dat de kolenvoorziening langzamerhand verbetert, doch zeer labiel is wegens afhankelijkheid van Amerika en afwezigheid van normale voorraden. Rantsoenering blijft voorloopig noodzakelijk.

J. H. Cohen Stuart, *Handel met de Sowjet-Unie.*

De economische structuur van Europa is door den oorlog grondig gewijzigd: de uitbreiding van de Russische invloedssfeer maakt de economische politiek der Sowjets tot een factor van domineerende beteekenis.

Nederlands moet in zijn handelspolitiek rekening houden met deze verschuiving van accent van West naar Oost; het moet zich losmaken van de obsessie, dat zijn welvaart afhangt van die van Duitsland en zich toeleggen op rechtstreekse relaties met Oost-Europa. Er is reden om te veronderstellen, dat de Sowjet-Unie tot handelsverkeer met de buitenwereld bereid is, mits groote reconstructiecredieten op langen termijn uit het Westen kunnen worden verkregen.

J. Hasper, *Een aanslag op het culturele leven.*

Een critiek op artikel 10c van het ontwerp van wet tot wijziging van de omzetbelasting, dat de Regeering de bevoegdheid wil geven, openbare gemakkelijkheden met een verhoogd percentage van 25 te belasten.

Deze belasting zal de toegangsprijzen bijna verdubbelen, zoodat schadelijke gevolgen voor het culturele leven niet zullen uitblijven.

Mr. Ir. A. W. Quint, *Nieuwe organen in het Engelsche bedrijfsleven.*

In Engeland zijn, op grond van de rapporten der „Working Parties”, nieuwe organen voor de niet te nationaliseeren bedrijfstakken in voorbereiding.

Voor de katoenindustrie is dit de „Cotton Council”, die o.a. de functies van de tijdens den oorlog ingestelde „Cotton Board” zal overnemen. Analoge voorstellen zijn gedaan door de „Working Parties” in andere bedrijfstakken.

De instelling van deze organen beteekent geen publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. De functies van de „Raden” zijn in hoofdzaak adviseerend en slechts ten deele uitvoerend; ze zijn gedacht als verbindingsschakel tusschen Overheid en bedrijfsleven.

Dr. F. A. de Graaff, *Junior Chambers of Commerce.*

Een „Junior Chamber of Commerce” omvat een groep jongere figuren uit het bedrijfsleven, die gezamenlijk bepaalde vraagstukken bestudeeren. Dit instituut heeft zich vooral in Engeland en Amerika sterk ontwikkeld. Het doel is de tijdige inschakeling van de nieuwe generatie.

UIT BUITENLANDSCHE BRON.

Een voorloopig Belgisch 10 jaren-plan is, volgens de „Neue Zürcher Zeitung” van 6 Februari jl., door het ministerie van Nationale Wederopbouw bekend gemaakt. In totaal zal een bedrag van frs. 37½ milliard worden geïnvesteerd. Voor het eerste jaar bedragen de uitgaven frs. 4½ milliard. Alleen al voor den woningbouw zullen 500.000 arbeiders noodig zijn. Over de wijze, waarop het plan moet worden gefinancierd, is nog geen beslissing genomen.

Poolsche arbeidskrachten in Engeland zullen, behalve in de mijnen, ook tewerk worden gesteld in de textielnijverheid. Het „British Embassy News Bulletin” van 7 Februari jl. meldt, dat daarover overeenstemming is bereikt met de „National Association of Unions in the Textile Trade”. Enkele cijfers voor de arbeidsbezetting in de wolindustrie: Juni 1945: 129.800 arbeiders; November 1946 159.700 arbeiders of 47.900 arbeiders minder dan in Juni 1939.

De Palestijnsche kwestie heeft, naar „The New Statesman and Nation” van 8 Februari jl. mededeelt, ook een dollarzijde. De kosten van elken immigrant in Palestina worden nl. in dollars betaald. Zelfs met de beperkte immigratie in 1946 leverde zij Engeland \$ 50 miljoen op, d.w.z. tezamen met de opbrengsten van de diamantindustrie, die voor een deel met succes van Amsterdam is overgebracht. Deze \$ 50 miljoen vormen $\frac{1}{3}$ van de totale waarde van Britsche exporten naar de Vereenigde Staten in 1946.

Investerings in de Vereenigde Staten in fabrieken, machines, mijnen, nutsbedrijven, transportmiddelen en dergelijke — met uitzondering van den landbouw — bedroegen in 1946, conform een berekening van de „Survey of Current Business” van December jl., ongeveer \$ 12 milliard. Dit is hooger dan in het recordjaar 1929, toen zij, in huidige prijzen uitgedrukt, circa \$ 9½ milliard beliepen.

Finsche vakvereenigingen verkiezen, volgens een verklaring van den minister van Financiën Ralf Toergren op den 7en Februari, lager prijzen en dito belastingen boven hoogere loonen. Niet het minst daardoor, zoo meldt de „New York Herald Tribune” van 9 Februari jl. verder, is de ergste periode van de financieele crisis voorbij. Korte credieten konden door de Overheid weer aan de banken worden terugbetaald en hoewel het land dit jaar nog buitenlandsche leeningen noodig heeft, hoopt het in 1948 geheel op eigen beenen te kunnen staan. Ook over de Duitsche saldi in Finland ten bedrage van 6 milliard mark is met Rusland overeenstemming bereikt.

De handel tusschen de Russische zone in Duitsland en de Scandinavische landen zal zich uitbreiden. De „Neue Zürcher Zeitung” van 8 Februari jl. bevat het bericht, dat Denemarken voor $\frac{1}{2}$ miljoen kronen, in Amerikaansche \$ te voldoen, aan glaswerk heeft ingekocht. Zweden nam reeds bruinkolen en kalizouten af; in 1947 staan 100.000 ton kalizouten en 100.000 keukenzout op het programma. Noorwegen voerde tot Sept. 1946 reeds 3,6 miljoen kronen aan visch uit, waartegenover het andere goederen als compensatie terug verwacht.

Een noodvoedsselfonds ter grootte van \$ 35 miljoen is, naar „The Times” van 8 Februari verneemt, door de UNRRA in het leven geroepen, met het doel den ernst van de voedselsituatie het hoofd te bieden. Oostenrijk, Polen en Griekenland zullen ontvangen resp. \$ 25, \$ 11 en \$ 4 miljoen. De UNRRA blijft echter besloten haar werkzaamheden in Europa 31 Maart a.s., en in China, aan welk land tot dusver de helft van de geprojecteerde \$ 535 miljoen is geleverd, 30 Juni a.s. te beëindigen.

INTERNATIONALE MOEILIKHEDEN OP HET GEBIED DER STEENKOLENVOORZIENING.

Inleiding.

Nu het tekort aan kolen, gas en electriciteit in deze koude wintermaanden niet alleen de bevolking, doch ook de industrie en het verkeer voor groote moeilijkheden plaatst, is het nuttig de oorzaken van dit tekort na te gaan en vast te stellen, welke maatregelen op internationaal gebied reeds zijn genomen of zullen worden genomen om het kolentekort te doen verminderen.

Het is ongetwijfeld algemeen bekend, dat in vrijwel alle Europeesche landen een schaarschte aan kolen heerscht en dat deze zelfs in de Vereenigde Staten van Amerika tot moeilijkheids-stopzetting van bedrijven heeft geleid. Daar de moeilijkheden in laatstgenoemd land alleen werden veroorzaakt door eenige stakingen en zij dus van incidenteele aard waren, zullen hier slechts de Europeesche landen worden behandeld, waar de gevolgen van den tweeden wereldoorlog zoo diep ingrijpend zijn.

Toestand vóór 1940.

De jaren vóór 1940 kenmerkten zich door een intensieve kolenproductie, een levendigen in- en uitvoer van steenkolen, cokes en briketten en een toenemend verbruik. Onderstaand overzicht ¹⁾ geeft weer het verbruik, de productie, den in- en uitvoer van een aantal Europeesche landen in het jaar 1938.

Productie, invoer, uitvoer en verbruik van vaste brandstoffen in 1938.

Land	in 1.000 tonnen			
	Productie 1	Invoer 2	Uitvoer 3	Verbruik 1 + 2 - 3
Groot-Brittannië	230.636	12	49.452	181.196
Duitschland	234.628 ¹⁾	7.003	37.552	204.079
Frankrijk	47.562	22.080	1.156	68.486
België/Luxemburg	29.585	6.730	6.504	29.811
Nederland	13.488	8.512	8.260	13.740
Polen ²⁾	36.209	177	11.375	25.011
Rusland ³⁾	104.500	12	1.312	103.200

¹⁾ incl. bruinkolen.

²⁾ 1937, daar cijfers over 1938 niet bekend zijn.

³⁾ zonder Opper- en Neder-Silezië, hetwelk thans tot Polen behoort.

Uit deze opstelling blijkt, dat Groot-Brittannië en Duitschland de voornaamste leveranciers van Europa waren, terwijl Frankrijk, België en Nederland niet alleen belangrijke producenten waren, doch ook importeurs en exporteurs van kolen, cokes of briketten. Deze bedrijvigheid, die oppervlakkig gezien den indruk wekte van een noodeloos heen en weer zenden, vond haar oorzaak in het soortenprobleem, dat ook in dezen tijd de voorziening zoo moeilijk maakt. Industriekolen werden geruimd met huisbrandkolen, gaskolen ingevoerd en cokes geëxporteerd, kortom de keuze was ruim genoeg om elk geëxporteerd te stellen de meest gewilde soorten en afmetingen te verbuiken.

De tweede wereldoorlog maakte hieraan een einde. Vooral na de bezetting van een deel van Europa door het Duitsche leger werd het voorzieningsbeeld onherkenbaar gewijzigd. Groot-Brittannië was als leverancier praktisch uitgeschakeld en Duitschland beheerschte met de kolen van eigen bodem en die der bezette landen, waaronder vooral Polen, de voorziening van de Europeesche landen.

Cijfers over deze periode zijn nog niet gepubliceerd. Een uitzondering vormt Nederland, waar Dr. J. Mensink in zijn proefschrift „De kolenvoorziening van Nederlands tijdens den tweeden wereldoorlog” uitvoerig cijfermateriaal verzamelde, terwijl in Zwitserland Dr. Roger Givel promo-

¹⁾ De in deze beschouwing opgenomen cijfers zijn ontleend aan gegevens van de „European Coal Organisation”.

veerde op een proefschrift „Le marché charbonnier suisse sous l'influence de la guerre” (1939/1945).

Toestand na Mei 1945.

Het einde der vijandelijkheden bracht in Duitschland en vele bevrijde landen een ontrodderd productie-apparaat. Weliswaar hadden de Noord-Fransche, Belgische en Nederlandsche mijnen vergeord met die van het Saar- en Ruhrgebied weinig geleden, doch door de desorganisatie van het transport, zoowel te water als per spoor, was de productie slechts een gering percentage van die van vóór den oorlog. Niet alleen het gebrek aan gereedschappen, mijnhout, transportbanden en reservedeelen verhinderde of vertraagde het weder op gang brengen der productie, doch de mijnwerkers in de bevrijde landen, die onder de bezetting goed hadden gesaboteerd, konden slechts moeizaam tot een hogere productie worden aangespoord. Dat hierbij ook de gezondheidstoestand en de ongunstige levensmiddelenvoorziening een nadeeligen invloed uitoefenden, behoeft geen betoog.

De geallieerden waren zich dan ook ten volle bewust van den ernst van den toestand. Overtuigd, dat de wederopbouw slechts kon slagen, indien aan den primairen eisch van meer kolen kon worden voldaan, werd in Juni 1945 opgericht: de „European Coal Organisation” (E.C.O.) te Londen. Deze organisatie was bedoeld als „voorloopig adviseerend orgaan op het gebied der kolenproductie en -verdeeling”. Aan de oprichting namen de volgende landen deel: Vereenigde Staten, Groot-Brittannië, Frankrijk, België, Luxemburg, Nederland, Denemarken, Noorwegen, Griekenland en Turkije.

De E.C.O. heeft de gestelde verwachtingen niet beschaamd van een belangrijke bijdrage geleverd in den wederopbouw van Europa. Na de liquidatie van S.H.A.E.F. werd de stimuleering van de binnenlandsche productie der bevrijde landen door de E.C.O. ter hand genomen door hulpverlening bij de aanschaffing en verdeeling van mijnhout, mijnbenodigdheden en pek voor de fabricage van briketten. Doordat zij tevens werd belast met de verdeeling van den export der Vereenigde Staten naar Europa en van den export der in de Britsche en Fransche zónes van Duitschland geproduceerde brandstoffen, voorzover deze hoeveelheden door het Geallieerde Bestuur werden vrijgegeven, nam haar invloed zoodanig toe, dat de niet-deelnemende landen practisch geen brandstoffen konden krijgen. In den loop van 1945 en 1946 sloten zich bij de E.C.O. aan: Polen, Portugal, Finland, Italië, Tsjecho-slowakije, Zweden en Zwitserland, zoodat zij thans vrijwel alle landen van Europa omvat, met uitzondering van de Sovjet-Unie, Bulgarije, Roemenië, Yoegoslavië en Spanje. De werkzaamheden werden dienovereenkomstig uitgebreid, zoodat de E.C.O. thans adviseert bij de verdeeling van den kolenexport van de Vereenigde Staten, Groot-Brittannië, Zuid-Afrika, Polen, Turkije en Duitschland. Zij registreert de handels- en bijzondere overeenkomsten, gesloten tusschen de deelnemende landen, voorzover daarbij kolen zijn betrokken, en houdt daarmede rekening voorzover het de toewijzingen uit eerstgenoemde landen betreft.

Deze samenwerking, zoowel van produceerende als verbruikende landen, moet op den duur tot goede resultaten leiden. Men heeft thans een centraal punt, waar alle moeilijkheden kunnen worden besproken, terwijl, zoolang de groote produceerende landen hun medewerking blijven geven, tevens de mogelijkheid wordt geschapen, dat elk land zijn evenredig deel van de beschikbare kolen ontvangt. Dat de bevrijde geallieerde landen daarbij niet zijn achtergesteld bij die landen, die op grond van hun deviezenrijkdom als zeer koopkrachtig mogen worden betiteld, stemt tot verheugenis.

Op de door de E.C.O. in Mei 1946 te Parijs belegde conferentie, waaraan 20 landen deelnamen, werd het vraagstuk der Europeesche kolenvoorziening diepgaand

besproken. Hierbij bleek, dat het tekort aan steenkolen in de deelnemende landen voor de eerstvolgende 12 maanden bij een minimale behoefte werd begroot op 17 miljoen ton en bij een normale voorziening op 42 miljoen ton, resp. 25 en 45 pCt. der geraamde behoefte. Hier kon geen directe oplossing worden bereikt en er werd volstaan met het geven van aanbevelingen aan de producerende landen. Hierbij werd onder de aandacht van alle Regeeringen gebracht, dat:

a. tenzij terstond buitengewone maatregelen worden getroffen, het tekort aan vaste brandstoffen zoodanig zal zijn, dat het een omvangrijke werkloosheid zal veroorzaken en het na-oorlogse herstel ernstig zal vertragen;

b. dat deze ramp alleen kan worden voorkomen, indien doeltreffende stappen worden gedaan, t.w.:

1. voldoende en passend voedsel voor de mijnwerkers, in het bijzonder voor de ondergronders, te verzekeren;

2. het aantrekken van arbeidskrachten voor de mijnen speciaal aan te sporen;

3. voorrang te geven aan de fabricage en distributie van mijnbenodigdheden en

4. zich te verzekeren van voldoende faciliteiten, ten einde iedere ton gedolven kool af te nemen en te transporteren;

c. dat deze maatregelen niet alleen zijn bedoeld ten gunste van de mijnindustrie, doch noodzakelijk zijn, ten einde ontwrichting van bijna alle industrieën, met inbegrip van de levensmiddelenindustrie, te voorkomen;

d. dat de toepassing van bovengenoemde maatregelen alleen en uitsluitend niet de voorziening in de minimumbehoefte van Europa tot resultaat kan hebben, tenzij zij gepaard gaat met een strenge controle op het kolenverbruik in Duitsland en een zoo groot mogelijk uitvoer van kolen uit dit land.

Nu inmiddels 8 maanden na deze internationale conferentie zijn verstreken, kan worden geconstateerd, dat alle producerende landen maatregelen treffen of hebben getroffen, om door verbetering van de positie van de mijnwerkers en door verhoogde tewerkstelling de productie te verhogen. Zooals onderstaande cijfers aantonen, blijft zij echter te laag om de minimale behoefte der Europeesche landen te dekken.

De productie in November 1946 bedroeg:

	in miljoenen tonnen	in pCt. van 1935/1938
Groot-Brittannië	16,9	89
Duitsland (Britsche zône)	4,8	47
idem (Fransche zône)	0,8	78
Polen	4,4	88
Frankrijk	4,0	105
België	2,0	83
Nederland	0,8	73
Totaal	33,7	79

De wensch, om den uitvoer uit Duitsland zoo hoog mogelijk op te voeren, is niet in vervulling gegaan.

De uitvoer uit West-Duitsland naar de E.C.O.-landen bedroeg in

Jul 1946	1.046.000 ton	waarvan naar Nederland	148.000 ton
Aug. 1946	1.011.000	"	100.000
Sept. 1946	850.000	"	93.000
Oct. 1946	750.000	"	87.000
Nov. 1946	673.000	"	88.000

Zooals hierboven reeds werd uiteengezet, wordt de productie in belangrijke mate beheerscht door het arbeidsprobleem, waarbij de volgende cijfers een beeld geven van het aantal mijnwerkers en de prestatie vóór den oorlog en in November 1946.

	Aantal mijnwerkers		in pCt.
	vóór den oorlog	November 1946	
Groot-Brittannië	769.000	692.000	90
Duitsland (Britsche zône)	273.200	199.300	73
idem (Fransche zône)	44.600	35.800	80
Polen	—	191.000	—
Frankrijk	221.000	319.200	144
België	138.100	162.200	117
Nederland	30.400	36.500	120

Prestatie per ondergrondschendienst in kg.

	vóór den oorlog	November 1946	in pCt.
Groot-Brittannië	1.510	1.420	94
Duitsland (Britsche zône)	2.076	1.210	58
idem (Fransche zône)	1.397	1.158	83
Polen	—	1.565	—
Frankrijk	1.276	951	75
België	1.133	821	72
Nederland	2.556	1.628	64

Bij nadere beschouwing van de productiecijfers valt het op, dat Frankrijk het eenige producerende land is, waarvan de productie boven het vooroorlogse peil is gestegen, niettegenstaande de enorme moeilijkheden, die het daarbij had te overwinnen. Het nationale kolenprobleem wordt door deze stijging niet opgelost, daar de productie nog slechts 70 pCt. van het vooroorlogse verbruik dekt. Het is verklaarbaar, dat Frankrijk er alles op zet zijn kolenbasis voor de toekomst veilig te stellen. De maatregelen in het Saargebied en de vele besprekingen met Groot-Brittannië inzake het Ruhrprobleem wijzen er op, dat Frankrijk vast besloten is deze veiligstelling nu te verkrijgen.

Groot-Brittannië is als kolenexporteur practisch verdwenen, doordat de productievermindering is verhaald op den export. De gevolgen daarvan zijn dan ook ernstig. Vóór den oorlog exporteerde dit land naar het vasteland van Europa 25 à 30 miljoen ton per jaar en thans slechts zéér geringe hoeveelheden. Gezaghebbende Engelsche bladen wijzen er dan ook op, dat hervatting van den export, desnoods ten koste van de binnenlandsche voorziening, niet alleen de mogelijkheid zou scheppen tot het verkrijgen van deviezen, hoe belangrijk ook, doch tevens van hout uit Zweden, staal uit Frankrijk en zuivel uit de agrarische landen. Bovendien zou aan het vasteland hulp kunnen worden gegeven bij den wederopbouw, waardoor Englands invloed zou kunnen toenemen.

België, Frankrijk en Nederland kunnen hun eigen lasten door productieverhoging verminderen, doch zijn niet in staat een algemeene bijdrage te leveren tot leniging van het kolentekort in de overige landen.

Wat ons land betreft, men verwacht binnen enkele jaren een productie te bereiken van circa 13 miljoen ton, ongeveer gelijk aan het vooroorlogse verbruik. De toeneming van de bevolking en de verdere industrialisatie zullen het verbruik belangrijk doen stijgen. Worden onze eischen ten aanzien van de Duitse mijnen ingewilligd, dan is de kolenbasis voor de eerstkomende decennia veilig gesteld.

De positie van Duitsland en Polen is internationaal gezien zeer belangrijk. Hierbij zijn de moeilijkheden in eerstgenoemd land veel grooter dan in alle andere producerende landen. Zoo waren in Mei 1945 van de ± 150 mijnen in de Britsche zône slechts 6 mijnen onbeschadigd. In plaats van de 400.000 mijnwerkers, werkzaam gedurende den oorlog — voor een belangrijk deel krijgsgevangenen en gedeporteerden — zijn er thans nog 200.000 werkzaam, terwijl de gemiddelde leeftijd der arbeiders steeg van 35 tot 45 jaar, en één vierde gedeelte zelfs ouder is dan 50 jaar tegen 5 pCt. in 1935, waardoor de prestatie ongunstig wordt beïnvloed. Ook de woningtoestanden oefenen een funesten invloed uit op de productiviteit. Ruim één miljoen huizen werden in het Ruhrgebied verwoest, waarvan een groot deel door mijnwerkers werd bewoond. Geconcludeerd kan worden, dat het vele jaren zal duren, voor Duitsland weer de vooroorlogse productie zal hebben bereikt.

De directe vooruitzichten in Polen zijn veel gunstiger. De huidige productie bedraagt ca. 50 miljoen ton per jaar en zal, naar men hoopt, in 1949 zijn gestegen tot 80 miljoen ton, waarvan minstens 35 miljoen ton zal worden geëxporteerd. Ook de Vereenigde Staten schijnen vastbesloten den export naar Europa zoo hoog mogelijk op te voeren. Als gevolg van verschillende stakingen bleef de aanvoer beneden de verwachtingen, doch had niettemin het volgende verloop (zie blz. 126):

Juli 1946	1.636.000	ton	waarvan naar Nederland	238.000	ton
Aug. 1946	2.372.000	"	"	218.000	"
Sept. 1946	1.743.000	"	"	188.000	"
Oct. 1946	1.080.000	"	"	93.000	"
Nov. 1946	1.015.000	"	"	131.000	"

Voor het eerste kwartaal 1947 werden gemiddeld per maand 1.850.000 ton toegewezen, waarvan aan Nederland 180.000 ton, een belangrijke bijdrage tot leniging van den kolennood.

Conclusie.

Geconstateerd kan worden, dat de kolenvoorziening van Europa langzamerhand verbeterd, doch door de afhankelijkheid van Amerika zeer labiel is. Wanneer in dit land weder mijnwerkers- of zeeliedenstakingen mochten voorkomen, zal de export daarvan de last te dragen krijgen. Wat dit beteekent, behoeft geen betoog. In geen enkel land is een normale voorraad aanwezig, zoodat het verbruik den directen weerslag ondervindt van elke stagnatie in productie of transport. Rantsoeneringsmaatregelen zullen voorloopig noodzakelijk blijven, totdat de binnenslandsche productie der produceerende landen en de exporten, vooral van Polen, Duitschland en Groot-Britannië, zoodanig zullen zijn gestegen, dat het aanbod de vraag weder dekt. Wanneer dit zal zijn, is thans nog niet te zeggen.

H. H. WEMMERS.

HANDEL MET DE SOWJET-UNIE.

Europa graviteert Oostwaarts.

In de lange reeks van continentaal-Europeesche landen, waarmede onze Regeering sinds het einde van de oorlog handelsverdragen heeft afgesloten, ontbreken er nog twee: Duitschland en de Sowjet-Unie. Het is wel geen toeval, dat juist deze twee — de moeilijkste en belangrijkste — handelspartners het laatst aan de beurt komen. En, ook al bestaat er tusschen deze beide ten onzen opzichte geen oogenschijnlijk rechtstreeksch verband, geheel *zonder* onderling verband zijn zij voor ons zeker niet.

Een blik op de voor- en na-oorlogsche kaart maakt dit duidelijk. De grenzen van 1921—1939 sloten Sowjet-Rusland van Duitschland en West-Europa af door een krans van „randstaten”, het beroemde „cordon sanitaire”, waarmede de wijzen van Versailles meenden het vulkanische gebied der Sowjets te moeten omgeven. Daardoor was het voor het handelsverkeer met ons land practisch alleen overzee te bereiken, en dan nog alleen over de havens Leningrad, Moermansk en Archangel in het Noorden, de Zwarte Zeehavens in het Zuiden. Maar deze opzettelijke scheiding tusschen Rusland en Duitschland — de twee zwarte schapen van Versailles — heeft niet kunnen verhinderen dat zij, van Rapallo 1921 af tot Hitler's machtsaanvaarding in 1933, ten nauwste hebben samengewerkt, en Berlijn verreweg de belangrijkste diplomatieke en economische post der Sowjets op het Europeesche vasteland werd, zoodat bijv. ook onze handelsbetrekkingen met de Sowjet-Unie over Berlijn liepen. Eerst na 1933 is hierin verandering gekomen.

De oorlog heeft eerst de randstaten-barrière gemaakt tot een Duitse springplank naar het Oosten, daarna tot een Russische invasiebrug naar het Westen. De randstaten zelf zijn of Sowjet-republieken of Sowjetsatellieten geworden, die, aansluitend aan de Russische bezettingszones in Duitschland en Oostenrijk, heel Europa beoosten een lijn Lübeck-Triëst tot één Russische machtsfeer hebben doen samengroeien. En opnieuw is Berlijn de sleutelpositie geworden, van waaruit Moskou zijn betrekkingen met West-Europa overziet: een vooruitgeschoven strategische en politieke post, van groote beteekenis ook voor de economische betrekkingen van ons land — niet alleen met Oost-Duitschland, zoolang de Russische bezetting duurt, maar ook met West-Duitschland, zoolang over zijn uitein-

delijk lot niet is beslist. In die beslissing heeft de Russische stem groot gewicht, en het is goed, dat wij daaraan, in onze houding jegens de Russen, indachtig blijven.

De Russische bezettingszone reikt tot de Elbe in Duitschland, omvat het stroomgebied van den Donau van Linz tot de Zwarte Zee, en daarmede alle voornaamste verkeersknooppunten in Oostenrijk, Hongarije en Roemenië. Met inbegrip van de vier Slavische satellieten Polen, Tsjecho-Slowakije, Joegoslavië en Bulgarije liggen dus alle handels- en verkeerswegen tusschen Oost-, Adriatische en Zwarte Zee binnen de Russische machtsfeer, met Triëst nog juist op de grens. Fiume echter, met zijn belangrijke verbindingen in Noord-Oostelijke richting, ligt er geheel in.

Wanneer wij dus in het onlangs verschenen aanvullend memorandum der Nederlandsche Regeering over het Duitse probleem lezen, dat het achterland van onze havens zich geografisch ook uitstrekt tot de Donaulanden, en daarom Nederland verlangen mag, dat het transitoverkeer met die landen zonder discriminatie voor ons openstaat en niet door een bepaalde havenpolitiek, hetzij in de Duitse Noordzeehavens, hetzij in Triëst, wordt geschaad, dan is het duidelijk, dat in al deze dingen terdege dient te worden gerekend met Russische opvattingen, invloeden en belangen.

Nu kan men wel zeggen, dat Rusland zelf geen enkel rechtstreeksch belang heeft bij dit transitoverkeer, dus vóór of tégen afleiding daarvan naar deze of gene havens, zoodals nu de Engelschen en Amerikanen de Duitse Noordzeehavens openlijk bevoorrechtten terwille van de Duitse deviezenpositie (lees: beperking van het sterling- en dollardeficit). Des te meer reden dan, om onze handels- en havenpolitiek zòd te voeren, dat Rusland er wèl belang bij krijgt — maar dan ten *onzen* gunste. Ik kom hierop nog nader terug.

Hetzelfde geldt voor de Donauvaart, voor de daarmede in verband staande kanaalverbindingen en in het algemeen voor alle bestaande of geprojecteerde Oost-West spoor- en waterwegen door Duitschland, maar ook voor de Oostzeevaart en voor de ontwikkeling der Oostzeehavens met de daarop aansluitende spoor- en waterwegen. Bij al deze kwesties zijn onze havens, onze zee-, kust- en binnenvaart, en natuurlijk in het algemeen onze in-, uit- en doorvoerhandel betrokken. Het zijn evenzoo vele raakpunten tusschen de problemen Duitschland; Oost-Europa en Rusland, die tezamen ons „achterland” uitmaken. Ja, ook Rusland — in dien zin namelijk, dat het door zijn nu dominerende positie aan de Oostzee en door zijn enorm gegroeid economisch potentieel een factor van de grootste beteekenis belooft te worden in het *overzeesche* handelsverkeer van continentaal Europa, waarin onze havens, onze scheepvaart en onze handel moeten zorgen hun aandeel te verwerven. Niet zoozeer *terugwinnen* wat wij hadden — want de economische structuur van Europa is door den oorlog grondig gewijzigd en veel van wat voordien bestond is nu niet meer mogelijk — doch *verwerven* wat bezig is nieuw te ontstaan.

Een obsessie en een dilemma.

In dezen gedachtengang moeten wij ons in de eerste plaats — hoe moeilijk het ons ook zal vallen — weten los te maken van wat dreigt enerzijds een nationale obsessie, anderzijds een onoverkomelijk dilemma te worden: de obsessie nl., dat de welvaart van ons land staat en valt met die van Duitschland, en dat wij daarvoor met alle macht moeten streven naar een zoo volledig mogelijk herstel van de Duitse industrie, vooral van de exportindustrie, en van alles wat Duitschland groot heeft gemaakt in den wereldhandel; en het dilemma, dat wij op die wijze het Duitse gevaar zouden helpen doen herleven, dat ons heele volksbestaan bedreigt. In de tweede plaats moeten wij inzien, dat wij den Duitschers moeilijk het recht kunnen ontzeggen, hun *eigen* handel over hun *eigen* havens te leiden. Zelfs indien hun dit in het vredesverdrag formeel

zou worden verboden, blijft het de vraag, of zij niet altijd weer argumenten en methodes zouden weten te vinden om zo'n verbod te ontduiken. Ook „discriminatie” kan in Duitse handen zoo listig worden gemanipuleerd, dat er practisch niet tegen te doen is. Hoe vileinrijk zijn de Duitschers niet geweest in hun monetaire ontduikings- en handelspolitiek. Maar bovendien, en dit in de derde plaats, moeten wij ons nuchter voor oogen stellen, dat dit typisch Nederlandsche (tot zekere hoogte ook nog Belgische, althans Antwerpsche) transitobelang *niet* in de lijn ligt van de politiek der Grootte Vier, en evenmin in die van de Sowjet-satellieten — ten minste in het huidige stadium van het Duitse probleem. Hebben wij bijv. niet nog pas vernomen (N.R.C. van 31 Januari), dat Tsjechoslowakije een vrije zone verlangt in Hamburg en Bremen en lage spoorwegtarieven daarheen? Het door de Angelsaksers tegen ons uitgespeelde deviezenargument hebben vroeger de Duitschers zelf ook altijd aangevoerd.

De grootste moeilijkheid ligt echter — ook voor de Angelsaksers — in het hierboven aangeduide dilemma. Want ook zij hebben wel eenig belang bij een welvarend Duitsland, dat hun geen financiële offers kost, mits het zich niet opnieuw tot een wereldveroverende macht kan ontplooiën. Daarom is men al eenigszins teruggekomen van de radicale desindustrialisatieplannen van Potsdam en heeft men ingezien, dat een dichtbevolkt land als Duitsland, wil men het een redelijke bestaansmogelijkheid laten, het niet zonder een bepaald minimum aan industriële productie (en export) kan stellen. Maar dit minimum zal dan toch altijd zoo laag mogelijk worden gehouden, en het Anglo-Amerikaansche belang („full employment” in eigen land!) brengt mede, dat die export zich *niet* in hoofdzaak richt naar de overzeesche markten (wat juist *ons* belang is). Vrees voor herleving der Duitse concurrentie zal ongetwijfeld een zwaarwegend motief blijven voor de Angelsaksers, om den Duitse export liever naar het Oosten te zien gaan.

Rechtstreeksche relaties met Oost-Europa.

En hiermede komen wij dan tot het eigenlijke verband, dat voor ons bestaat tusschen het Duitse en het Oost-Europeesch-Russische probleem, of liever het onderscheid, dat wij — wat ons transitobelang betreft — m.i. moeten maken tusschen Duitsland en Oost-Europa/Rusland. Geheel afgescheiden van de voorwaarden, die aan Duitsland worden opgelegd en van de regelingen, die wij omtrent den handel en het transitoverkeer met Duitsland zelf zullen kunnen maken, dienen wij ons toe te leggen op rechtstreeksche relaties met Oost-Europa, los van alle Duitse bemiddeling, en zoo mogelijk ook buiten Duitse transitoroutes om. Met een land als Tsjechoslowakije en ook met de Donaulanden zal dit laatste niet mogelijk zijn; trouwens, in deze landen zullen onze havens sterk de concurrentie ondervinden van Triest en Fiume. Maar Polen en de Sowjet-Unie zijn voor ons over de Oostzee te bereiken, en hier openen zich mogelijkheden, die doen denken aan de 17e eeuw, toen Duitsland door den dertigjarigen oorlog — evenals nu — voor langen tijd een economisch vacuum was geworden.

Ongetwijfeld liggen de zaken nu heel anders dan toen. Maar zij liggen ook heel anders dan voor den laatsten oorlog. Een volkomen „Ersatz” voor het Duitsland, dat wij als welvarend industrieel achterland hebben gekend, zal noch Oost-Europa, noch Rusland ooit kunnen worden, maar wij dienen ons af te vragen, of dat voormalige Duitsland in afzienbaren tijd zal kunnen (en mogen) herrijzen? Het lijkt niet waarschijnlijk. Men denke aan de desindustrialisatie, die er reeds in belangrijke mate een feit is geworden, en aan de moeilijkheden, die de voorziening van kapitaal voor den wederopbouw zal opleveren.

Tegenover de onvermijdelijke, diepe en langdurige in-

zinking van Duitsland — of wat daarvan overblijft na de verschillende amputaties — staat de opkomst van een wel zwaar gehavend, doch levenskrachtig, ten koste van Duitsland versterkt en doelbewust Oost-Europa, met de Sowjet-Unie als stimuleerende en coördineerende met er achter. Daarbij komt, dat deze nieuw-geformeerde, gestadig, aaneengroeïende Oost-Europeesche wereld ons geografisch een heel stuk naderbij is gekomen, ja half Duitsland in zich heeft opgenomen. En, wat voor ons misschien nog het belangrijkste is: ze is voor ons gemakkelijker toegankelijk geworden, nu alle voornaamste continentale Oostzeehavens beoosten Lübeck ertoe behooren.

Hierboven sprak ik van een voorkeur der Angelsaksers voor afleiding van den Duitse industriële export naar het Oosten, in plaats van naar de overzeesche markten. Dit zou geheel in overeenstemming zijn met de Duitse handelspolitiek onder Hitler, die er vooral op was gericht, Oost- en Zuid-Oost Europa economisch (en daardoor ook politiek) te binden aan Duitsland, met de strategische bedoeling, in oorlogstijd *niet* afhankelijk te zijn van overzeesche aanvoeren van grondstoffen en levensmiddelen. Niet alleen stelde Duitsland zich in die jaren open voor letterlijk alles wat de Donau- en Balkanlanden maar produceerden; het moedigde ook de cultuur van bepaalde gewassen aan, gaf de voorkeur aan Balkangroenten boven de onze e.d. In ruil daarvoor leverde (of beloofde!) het alle mogelijke fabrikaten (die het missen kon of wilde), maar ook industriële en mijnbouwinstallaties voor den harmonischen opbouw — zooals het heette — van een aaneengesloten, crisis- en werkloosheidsvrijen „Mitteleuropäischen Grosswirtschaftsraum”: het plan van Schacht en Funk, bestemd om zich mettertijd verder uit te strekken over de nog te veroveren landen.

Men herinnert zich, hoe Engeland vergeefs heeft getracht, deze expansieve Duitse handelspolitiek te door kruisen door de operaties der met staatsmiddelen werkende U.K.C.C. (United Kingdom Commercial Corporation), die kwistig sterlingcredieten aanbood voor den afzet van Britsche goederen, maar niet in staat was de agrarische producten der Balkanlanden op te nemen, omdat deze, op de Engelsche markt de preferentiele concurrentie uit de Dominions ontmoetten. Dezelfde moeilijkheid ondervond Frankrijk in de jaren vóór Hitler, toen het de landen der Kleine Entente aan zich zocht te binden door groote bewapeningscredieten, maar geen weg wist met hun agrarischen export. West-Europa, dat zich nu eenmaal op de overzeesche markten had ingesteld, stelde geen belang en had geen vertrouwen in de Donau- en Balkanlanden. Zoo geraakten deze tenslotte stevig in den Duitse greep. Financieel, economisch, politiek en strategisch. Tevergeefs „garandeerde” Engeland Roemenië tegen Duitse agressie; tevergeefs bewerkte het een staatsgreep in Belgrado; tevergeefs verbond het zich met Polen. De capitulatie van München beteekende de finale uitschakeling van de Fransch-Engelsche machtpolitiek in Oost- en Zuid-Oost Europa.

De oorlog heeft deze uitschakeling bezegeld... maar de Duitse bordjes hebben plaats gemaakt voor Russische. Churchill's hardnekkige pogingen om Duitsland via den Balkan in zijn „zachte onderlijf” te treffen zijn op Stalin's veto afgestuit. Niet de Angelsaksers, maar de Russen zouden de Balkan- en Donaulanden bevrijden, en in hun macht krijgen, zooals het ook de Russen en niet de Engelschen of Amerikanen zijn geweest, die Polen van het Duitse juk verlost. En geen boze woorden van Bevin of Byrnes, geen protestnota's en zelfs geen dollardiplomatie hebben kunnen verhinderen, dat al deze landen nu ook economisch den Russischen koers volgen en voorbestemd schijnen, vroeg of laat te worden ingelijfd bij de planeconomie der Sowjets, precies zooals Funk en Schacht ze practisch reeds hadden ingelijfd in het Duitse „Grossraum”-systeem.

De Russische handelspolitiek.

Betekent dit nu, dat Moskou deze landen hermetisch zal willen afsluiten van Duitschland en de overige niet-Russische wereld? Ik geloof het niet; integendeel. Wel zal het eenigszins wantrouwig en kritisch blijven ten aanzien van Angelsaksische plannen om de West-Duitse industrie weer op te bouwen door export naar Oost-Europa te bevorderen, omdat men daar altijd de mogelijkheid in zal willen zien van een „kapitalistisch” complot tot herstel van den Nazi-„Drang nach Osten”. Maar overigens geeft men zich te Moskou duidelijk rekenschap van het belang, dat zowel de Sowjet-Unie als de „satellieten” hebben — voor hun eigen economisch herstel — bij een in de juiste kanalen geleid handelsverkeer met de buitenwereld, ook zelfs met Duitschland. De vraag is maar, wat men in Moskou als „de juiste kanalen” beschouwt.

Een Bulgaarsch diplomaat en econoom, Momtchiloff, die van dit probleem bijzondere studie heeft gemaakt, is van meening, dat Rusland's handelspolitiek in de komende jaren in belangrijke mate zal worden bepaald door de al dan niet verkrijging van groote reconstructiecredieten op langen termijn uit het Westen, die het dan geleidelijk zal afbetalen in den vorm van exporten uit zijn geheele invloedssfeer. Blijven echter die credieten achterwege, dan zal dit geheele gebied inderdaad van de buitenwereld worden afgesloten en zullen wij — aldus Momtchiloff — het grootste ooit beproefde, twee continenten omvattende, autarkie-experiment beleven¹⁾; een experiment, dat zich dan echter zou afspelen achter zoo hoge muren, dat wij er nog veel minder van zouden bemerken dan van hetgeen nu achter het „ijzeren gordijn” gebeurt. In elk geval, dit staat ook voor dezen bevoegden oordeelaar vast, moet worden gerekend op een nauwe samenwerking tusschen de gehele groep van Donau- en Balkanlanden eenerzijds en de Sowjet-Unie anderzijds, omdat zulk een regionale oplossing — zooals ook de Nazis hebben beoogd — inderdaad de eenig mogelijke is voor een harmonischen economischen opbouw van dit deel der wereld, en de huidige politieke verhoudingen ermede in overeenstemming zijn.

* *

Met het voorgaande heb ik slechts willen betoogen, dat het aanbeveling verdient in onze handelspolitiek rekening te houden met een verschuiving — waarschijnlijk zelfs een belangrijke verschuiving — van staatkundig en economisch overwicht van West- en Centraal naar Oost-Europa, onder leiding van de Sowjet-Unie, en aldus zich uitstrekkend tot diep in Azië.

In de eerste plaats een gemakkelijk waarneembare machtsverschuiving van militair potentieel, van feitelijke zeggenschap door grensverleggingen en bezettingszônes, van strategische en economische sleutelposities, van politieke en ideologische invloeden. Een verschuiving, die zich aan ons o.a. openbaart in Engeland's politieke, financieele en economische verzwakking²⁾ (zijn leeningsverdrag met de Vereenigde Staten van Amerika, zijn abdicatie van alle machtsposities in het Oosten, de aftakeling van zijn wereldhandel, zijn crediteurpositie en zijn sterlingstelsel); in Frankrijk's verval tot een tweede-rangs groote mogendheid; in Duitschland's onzeker, gevierendeeld lot; in heel West-Europa's hulpeloze afhankelijkheid van Amerikaanse dollars, goederen en militaire machtsmiddelen... en daartegenover de Sowjet-Unie met haar krans van satellieten en haar gestegen prestige, als eenig „ebenbürtig” tegenspieler van Washington. Materieel is ook in menschenlevens heeft de U.S.S.R. waarschijnlijk zwaarder geleden dan Duitschland en West-Europa tezamen; toch heeft men het gevoel, dat zij, met haar satellieten, die verliezen eerder en gemakkelijker te boven zal komen dan eenig ander land, uit hoofde van haar territorialen omvang, haar straffe politiek-economische structuur, haar

¹⁾ „Industrial reconstruction in the U.S.S.R.”, door Nicholas Momtchiloff (van 1918 tot 1941 Bulgaarsch gezant te Londen), in „Britain between West and East”, Londen 1946.

welhaast onuitputtelijke natuurlijke rijkdommen, en — last not least — haar snel aangroeiende menselijke reserves. Het is vooral op dezen laatste factor, dat ik hier nog de bijzondere aandacht wil vestigen.

De Russische bevolkingsgroei.

Tweehonderd jaar geleden gold Rusland als „mensenledig”. Bij den dood van Peter den Groote in 1724 had het Keizerrijk een bevolking van slechts 13 miljoen, minder dan het toenmalige Frankrijk. Na de gebiedsuitbreiding onder Katharina II was ze in 1796 gegroeid tot 36, na het Weensche Congres van 1815 tot 45 miljoen. Een eeuw later, bij het uitbreken van den eersten wereldoorlog, waren het er 174 miljoen geworden, een aanwas van gemiddeld 2,8 miljoen per jaar sinds de volkstelling van 1897. Men neemt aan, dat hiervan in de volgende 25 jaar ongeveer 26 miljoen verloren gingen door gebiedsafstand, 20 miljoen door oorlog, revolutie en burgeroorlog, hongersnooden en epidemieën, een totaal verlies van 46 miljoen door abnormale oorzaken. Niettemin was, volgens de telling van 1939, de bevolking opnieuw aangegroeid tot 170 miljoen, dus hetzelfde als in 1914 op het zooveel grootere grondgebied: alzoo een natuurlijke aanwas van gemiddeld 2 miljoen per jaar. Met inbegrip van de in 1939/40 opnieuw ingelijfde voormalige Russische gebieden was de bevolking der Sowjet-Unie bij het begin der Duitse invasie gestegen tot ongeveer 193 miljoen. De bevolking van overig Europa beliep toen circa 375 miljoen, waarvan ongeveer 108 miljoen in de thans door de Russen bezette of met hen verbonden landen. M.a.w. de huidige Russische machtsfeer omvatte toen een bevolking van 301, het overige Europa 267 miljoen. Met verwaarloozing van de door den oorlog veroorzaakte verliezen en verschuivingen mogen wij wel aannemen, dat hiermede ook de tegenwoordige demografische verhoudingen zoo ongeveer zijn aangegeven. Maar terwijl de Sowjet-Unie met haar satellieten en bezettingszônes één centraal gecontroleerd blok vormt, valt de rest van Europa geografisch, politiek en economisch uiteen in minstens een dozijn op zichzelf staande landen en bezettingszônes: een verdeeldheid, die op zichzelf reeds een bron is van zwakte.

Doch hiermede is nog niet alles gezegd. Blijkens een recente publicatie van den Volkenbond betreffende de demografische ontwikkeling van Europa en de Sowjet-Unie²⁾ zou sinds 1910 in heel Europa buiten Rusland een duidelijke verlangzaming zijn waar te nemen in den fenomenalen bevolkingsaanwas van de 19e eeuw. Deze tendentie heeft zich in de tusschen-oorlogsche jaren voortgezet en zou — aannemende, dat zij ook verder in dezelfde mate blijft doorwerken — een absolute daling van het bevolkingscijfer binnen de jaren 1940—1960 doen intreden in alle landen van West- en Centraal Europa (behalve Ierland en Nederland). Daarentegen zouden zowel de Sowjet-Unie als haar Oost-Europeesche satellieten (behalve Tsjecho-Slowakije), zoomede de Zuid-Europeesche landen, hun bevolkingsgroei blijven voortzetten, met het gevolg, dat tegen 1970, dus binnen een enkele generatie, de Sowjet-Unie binnen haar tegenwoordige grenzen een bevolking zou tellen van 271 miljoen, de satellieten 103 en de bezette gebieden (Duitschland, Oostenrijk en Hongarije) 35 miljoen, zijnde in totaal 409 miljoen, waartegenover het overige Europa in bevolking zou zijn gedaald tot 259 miljoen.

Deze groeiende menselijke overmacht in het Oosten wordt nog geaccentueerd door de geleidelijke „veroudering” der bevolking van West- en Centraal-Europa. De daling van het percentage jonge mannen in den militairen, dus ook den besten productielevensleeftijd, is er relatief nog grooter dan die van het algemeene bevolkingscijfer, terwijl in de Sowjet-Unie en de Oost-Europeesche landen het percentage toeneemt, dus het aantal jonge mannen sneller

²⁾ „The Future Population of Europe and the Soviet-Union: Population Projections 1940—1970”. Geneva 1944.

groeit dan de bevolking in haar geheel. Dit beteekent, dat zoowel het militaire als het productieve potentieel van de „Russische” machtsfeer in verhouding tot dat van West- en Centraal Europa nog sneller toeneemt dan de hierboven genoemde cijfers doen verwachten.

Maar, zegt de aangehaalde Volkenbondsstudie terecht: „The eastward movement of the weight of manpower has significance only in company with other elements. Manpower, to be effective, must be implemented with effective economic and military weapons and organized in the context of political unity”. En dit is juist wat inderdaad bezig is te gebeuren: „At the same time that the manpower of Eastern Europe and the U.S.S.R. is becoming much larger relative to that of Western Europe, this formerly backward area is also finding the tools to make its manpower effective. . . . The shifting weight of manpower, if accompanied by industrialisation and greater economic efficiency, may well produce an eastward shift of economic and military power”.

Aldus de feiten en de vermoedelijke vooruitzichten. Welke beteekenis zij voor ons land kunnen hebben, zal in een volgend artikel worden bezien.

J. H. COHEN STUART.

EEN AANSLAG OP HET CULTUREELE LEVEN.

In het ontwerp van wet tot wijziging van de omzetbelasting, hetwelk thans bij de Tweede Kamer ahangig is, wordt voorgesteld een weeldebelasting in te voeren. Artikel 10^c zal aan de Regeering de bevoegdheid geven bepaalde soorten van diensten, welke bestaan uit het geven van toegang tot vertooningen, voorstellingen, uitvoeringen, wedstrijden en andere vermakelijkheden of het doen deelnemen daaraan, met een verhoogd percentage van 25 te belasten.

De toelichting op dit artikel is vrijwel een herhaling van de woorden van het artikel zelf, zoodat nopens de wijze van heffing en de verdere uitvoering geen voornemens der Regeering bekend zijn.

Men moet zich dus afvragen, op welke wijze de Regeering van de door haar verlangde bevoegdheid gebruik kan en in het stelsel der wet vermoedelijk zal maken. Zal zij 25 pCt. heffen op de entrées, dus van elke betaling, zooals de gemeente reeds 20 pCt. eischt? Of zal zij bijv. eens per maand een staat van ontvangsten doen overleggen om daarvan 25 pCt. te vragen?

Voor de administratie en voor de belastingschuldigen brengt dit een groot verschil in bemoeiingen mede, doch uit financieel oogpunt komen beide systemen op hetzelfde neer. Het is maar de vraag, welk bedrag als grondslag voor de heffing wordt genomen: het bedrag, dat de ondernemer moet ontvangen om zijn kosten (zonder weeldebelasting en vermakelijkhedenbelasting) te dekken, of de entree, die het publiek betaalt om toegang tot de vermakelijkheid te krijgen, dus met inbegrip van Rijks- en/of gemeentebelasting.

In het systeem van de omzetbelasting, waarvan de weeldebelasting een onderdeel is, moet de belasting in den prijs zijn begrepen. Bedraagt deze 25 pCt., dan moet dat 25 pCt. zijn van den prijs, zonder vermakelijkhedenbelasting, of $\frac{1}{3}$ ($33\frac{1}{3}$ pCt.) van de vergoeding, die de ondernemer netto moet ontvangen. Daar thans reeds 2 pCt. omzet verschuldigd is, zal de ondernemer de entrées met ruim 31 pCt. moeten verhoogen om dezelfde vergoeding voor zijn diensten te ontvangen. Op de aldus verhoogde entree, heft de Gemeente 20 pCt. vermakelijkhedenbelasting. Ruw genomen zullen de prijzen niet met 25 pCt., maar met 31 pCt. stijgen. Dit wil zeggen, dat alle thans geheven entrées met 31 pCt. worden verhoogd, zoodat een entree van f. 1;— wordt f 1,31, van 2,— f. 2,62, of afgerond ter

vermijding van betalingsmoeilijkheden aan de kassa f. 1,35 en f 2,65.

Het moge vreemd aandoen, dat belasting op belasting wordt gelegd, maar—daar zijn meer voorbeelden van; zoo heft het Rijk ook omzetbelasting van reeds met accijns belast gedistilleerd en van gemeentelijke retributies.

Het is de uitdrukkelijke bedoeling van de Regeering deze prijsverhooging tot stand te brengen, daar zij in antwoord op bezwaren tegen deze indringing van het Rijk op gemeentelijk belastinggebied heeft verklaard, dat de gemeenten zich niet kunnen beklagen, omdat de prijzen zullen worden verhoogd met als gevolg een hogere opbrengst voor de gemeenten. Men komt evenwel tot een tweemaal verhoogden prijs met het bijkomende gevolg, dat Rijk en Gemeente cumulatief belasting heffen.

Kunnen de openbare vermakelijkheden deze verhooging dragen? Men denkt zoo licht aan bioscopen en voetbalwedstrijden of aan lunaparken. Maar er is meer. Ook dilettanten-tooneelverenigingen geven voorstellingen, allerlei verenigingen houden jaarvergaderingen met uitvoeringen, er worden tentoonstellingen gehouden, enz. Moet, neen, kan dit alles nog worden getroffen door een belasting, die de prijzen bijna verdubbelt? Het is wel zeker, dat het cultureele leven van de stad zwaar zal worden gekwetst en het is dan ook nog heelmaal de vraag, of de totale opbrengst hooger zal zijn. Bovendien valt te voorspellen, dat het Rijk en de Gemeenten hogere subsidies zullen moeten geven aan opera, tooneel en concert. Kan bijv. „Toonkunst” deze belasting dragen en zal zij nog kunstwerken als de Mattheus Passion ten gehoorde kunnen brengen?

We kunnen zonder overdrijving zeggen, dat deze weeldebelasting een aanslag is op het cultureele leven van de stad. Daartoe behooren tooneel en muziek, alsmede alle uitvoeringen, welke noodzakelijk zijn voor het normale verenigingsleven. Ook de bioscoop en de wedstrijden van de clubs, die sport beoefenen, kunnen niet zonder schade op deze wijze worden getroffen. Men zal geneigd zijn aan te nemen, dat de Regeering verstandig zal willen zijn en onaanvaardbare consequenties zal willen voorkomen. Maar dan zal zij richtlijnen moeten geven, zal zij deze vereniging moeten vrijstellen en gene moeten belasten naar normen, niet bij de wet, maar door het Departement te stellen. Voor de toepassing van bepalingen, waarbij willekeur uitgesloten moet zijn, zal het Rijk, evenals de Gemeente, een bureau vermakelijkhedenbelasting moeten oprichten om elke aanvraag tot het houden van een vermakelijkheid aan de gestelde normen te toetsen.

Dit is geen werk, dat voor het geheele land uniform kan geschieden. De belasting op vermakelijkheden is een typisch plaatselijke belasting. Zij heeft locale kleur. Het Rijk blijve daarvan af. Het heeft reeds vele belastingen aan de Gemeenten ontnomen; moet het nu ook nog deze heffing bemoeilijken en aldus opnieuw ingrijpen en afnemen van hetgeen den Gemeenten nog is gebleven?

Ik heb hiervoor nog onlangs de aandacht gevraagd in een artikel „De Gemeentefinanciën”, opgenomen in dit blad¹⁾. De bezwaren tegen dit voornemen van de Regeering zijn niet alleen staats- en gemeente-rechtelijk, noch uitsluitend financieel, maar vooral van cultureelen aard. Het gaat hier om het gezelligheidsleven van de gemeenschap, dat met 20 pCt. van de uit te geven bedragen blijkens de ervaring zwaar genoeg wordt belast. Hoogere heffingen — het is al eerder geprobeerd en nog onlangs, in het geval Wassenaar, door den minister van Binnenlandsche Zaken erkend — zijn niet door te voeren dan op straffe van vernietiging van het belaste object en daarom onaanvaardbaar. Men late zich niet misleiden door de gedachte, dat het publiek alleen maar plezier zoekt. De lunaparken werden den laatsten tijd al minder bezocht. De kolennood thuis drijft thans het bioscoopbezoek iets op, maar het was

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 22 Januari jl., blz. 67.

al heel wat minder dan aanstonds na de bevrijding, toen het publiek zich na vijf jaar onderdrukking wilde uitleven en nieuwe indrukken van binnen- en buitenland wilde opdoen. Het eerste groote verlangen naar verstrooiing is gestild. De danswoede is voorbij. De normale behoefte aan ontwikkelend en maatschappelijk vermaak mag niet op zoodanige wijze worden onderdrukt, dat geheele bevolkingsgroepen van de gevarieerde uitingsvormen daarvan verstoken blijven. Wordt dit deel van het wetsontwerp aangenomen, dan zal te laat blijken, dat deze belasting de geestelijke en maatschappelijke ontwikkeling van het volk heeft geremd.

J. HASPER.

NIEUWE ORGANEN IN HET ENGELSCH BEDRIJFSLEVEN.

Krachtens de wet tot nationalisatie der kolennijnen is in Engeland de Kolenraad tot stand gekomen, waarop ik in een vorig artikel de aandacht vestigde ¹⁾. Op 1 Januari 1947 zijn de mijnen en verdere inrichtingen, die onder de nationalisatie vallen, in het beheer van den Kolenraad overgegaan. De practijk zal moeten leeren, of de nieuwe leiding de kolenproductie zal weten op te voeren. Behalve ingrijpende rationalisatie zal daartoe noodig zijn, dat het aantal mijnwerkers belangrijk stijgt. Daartoe moet het kiezen van dit beroep aantrekkelijker worden gemaakt. De loonen behooren reeds tot de hoogste in het Engelsche bedrijfsleven; de extra voedselrantsoenen hebben blijkbaar de animo om mijnwerker te worden evenmin in belangrijke mate kunnen doen stijgen. Onlangs werd bekend gemaakt, dat ingaande 1 Mei a.s. de werkweek van 5 dagen in het mijnbedrijf zal worden ingevoerd. Zooals bekend had de minister van Brandstofvoorziening reeds in den afgelopen zomer een overeenkomstige mededeeling in het Lagerhuis gedaan. Daarbij werd er tevens op gewezen, dat de kolenproductie van de werktijdverlaging geen nadeeligen invloed mocht ondervinden. Inderdaad heeft een dergelijke maatregel een tweeledig effect. Eenerzijds kan de aanmelding van arbeidskrachten erdoor stijgen (in de katoenindustrie valt dit thans te constateeren), anderzijds is afneming der productie zeer wel mogelijk. Al kan men van oordeel zijn, dat de vrije Zaterdag de arbeidsinspanning op andere dagen zal doen stijgen, zulks is geenszins zeker. De Kolenraad zal dus tot 1 Mei den tijd hebben om maatregelen te ontwerpen, die mogelijke productiedaling zullen kunnen compenseeren.

Nieuwe organen ook in de niet te nationaliseeren bedrijfstakken.

De Kolenraad is het orgaan, dat namens den Staat het geheele mijnbedrijf exploiteert, een functie, die in de thans aan de orde zijnde nationalisatie van het transportbedrijf door de Transportcommissie zal worden vervuld; ook echter voor de bedrijfstakken, die niet zullen worden genationaliseerd, heeft men organen ontworpen, met een uiteraard beperkter taak. De suggesties hiertoe worden gedaan in de rapporten der „Working Parties”. Dit zijn door den president van den „Board of Trade” voor een twintigtal bedrijfstakken ingestelde commissies van werkgemers, werknemers en onafhankelijke deskundigen, wier taak het is, voorstellen te doen tot verbetering van organisatie, productie en distributie en daardoor de positie van den bedrijfstak te versterken ²⁾. Het eerste rapport, dat tevens den belangrijkste bedrijfstak betreft, waarvoor een „Working Party” is ingesteld, was dat over de katoenindustrie ³⁾. Na een belangwekkend overzicht over de

feitelijke situatie worden 33 aanbevelingen gedaan. Het is niet de bedoeling het geheele rapport (met de bijlagen 278 bladzijden) hier de revue te laten passeeren. Slechts vragen wij de aandacht voor de 30ste aanbeveling, houdende instelling van een centraal orgaan voor de geheele katoenindustrie, de „Cotton Council”. De samenstelling is als volgt gedacht: $\frac{1}{3}$ onafhankelijke deskundigen, $\frac{1}{3}$ werkgemers en $\frac{1}{3}$ werknemers; verder een onafhankelijke voorzitter; alle leden worden benoemd door den president van den „Board of Trade”. Het rapport noemt dezen raad één der „key points” van zijn voorstellen. Zijn positie wordt vooral daarom zoo belangrijk geacht, omdat de „Working Party” slechts betrekkelijk algemeen gehouden aanbevelingen doet, die nader zullen moeten worden uitgewerkt. Indien en de bedrijfstak en de Regeering de voorstellen aannemen, blijft er belangrijke speelruimte bestaan bij de nadere detaillering. Dat de Regeering ook hierbij invloed zal blijven uitoefenen, spreekt wel vanzelf. Om al deze redenen is een centraal orgaan noodzakelijk. Dit is gedacht als een soort „trait d'union” tusschen den bedrijfstak en de Overheid: Het kan aan de Overheid de gevoelens der industrie mededeelen, rapporten uitbrengen en omgekeerd kan de Overheid via den Raad aanwijzingen aan de industrie geven. De beslissingen van den Raad zullen zoowel het vertrouwen van de industrie als van de Overheid kunnen hebben.

Het nieuwe orgaan is gedacht als een voortzetting van den „Cotton Board”, ingesteld krachtens de „Cotton Industry Act 1940”. Zijn functies waren voornamelijk het bevorderen van technischen en commercielen research, het uitgeven van statistieken en het optreden als onderhandelend lichaam voor de geheele industrie. In verband met den oorlogstoestand is van den oorspronkelijken opzet weinig terechtgekomen: de „Board” werkte als uitvoerend orgaan van den „Board of Trade”, doch bleef daarnaast de geheele industrie vertegenwoordigen tegenover de Overheid. De leden hebben geen verantwoordelijkheid tegenover groepen van belanghebbenden. Het is een groep industriele deskundigen, voor het geheele terrein van den bedrijfstak Reeds: tijdens den oorlog werd de wensch uitgesproken, dat ook na den vrede een dergelijk centraal lichaam zou blijven bestaan. Daarbij kwam de wensch naar voren, om de organisaties van belanghebbenden bij de samenstelling een taak te geven. Eén der voorstellen voorziet in benoeming der leden door die organisaties. Dit zou uiteraard de onafhankelijke positie der leden aantasten; een ander voorstel beoogt benoeming *na overleg met* de organisaties. Deze suggesties zijn overigens in het rapport niet overgenomen. Wel wordt de wenschelijkheid uitgesproken, dat naast den Katoenraad representatieve organisaties voor de verschillende secties der industrie worden gevormd. Via deze organisaties zal de „Board” het contact met de onderdeelen der industrie kunnen bewaren. Wij zien hier dus de tendentie naar een zeker organisch verband naar voren komen, al wil men niet zoover gaan, dat de brancheverenigingen zelf leden van het centraal orgaan aanwijzen. Het valt op, dat een „full-time” voorzitter wordt afgevoerd, dit in tegenstelling met den „Cotton Board” ⁴⁾. Men vreest hiervan, dat de voorzitter tevens feitelijk de leiding krijgt, zoodat het overleg in den Raad tot niet veel anders zou kunnen leiden dan tot bekrachtiging van reeds genomen besluiten. Daarom geeft men den voorkeur aan een directeur-generaal, werkend onder de aanwijzingen van den Raad. Verder valt op, dat thans de pariteit in economie volledig wordt aanvaard.

De functies van den Katoenraad.

Het is de bedoeling, dat de Katoenraad in de eerste plaats de functies van den „Cotton Board” zal overnemen.

¹⁾ Zie: „Nationale steenkolenraad in Engeland” door Mr. Ir. A. W. Quint in „E.-S.B.” van 28 Augustus 1946, blz. 553.

²⁾ Vergelijk: „Nieuwe regelingen op het gebied der industriele verhoudingen in Engeland” in „Sociaal Maandblad”, 1e jaargang, blz. 38.

³⁾ Working Party Reports „Cotton”, H.M. Stationery Office, 1946.

⁴⁾ Deze bestond uit 3 leden met volledige dagtaak (1 onafhankelijk voorzitter, 1 industrieel en 1 handelaar), 6 werkgeversleden (industrie en handel) en 3 werknemersleden.

Daarbij zullen ook de taken van den „Cotton Controller” geleidelijk kunnen worden overgenomen.

Als verdere werkzaamheden worden in het rapport nog vermeld:

1. onderzoekingen in de industrie, o.a. een volledige inventarisatie;
2. geregelde besprekingen tusschen producenten- en afnemersgroepen;
3. bestudeering der distributie;
4. opstellen van schema's voor de opleiding van personeel, met name van bedrijfsleiders.

Blijkens mededeelingen van Stafford Cripps in het Lagerhuis heeft de Regeering zich met de instelling van een Katoenraad vereehgd⁵⁾. Of wij hierin een voorlooper van bedrijfsorganisatie hebben te zien, valt te betwijfelen. Het lichaam komt tot stand buiten de bedrijfsgeenoten om. De functies zijn voornamelijk adviseerend en ten deele uitvoerend. Publiekrechtelijke bevoegdheden heeft het lichaam niet.

Rapporten van andere bedrijfstakken.

In een viertal rapporten van andere „Working Parties”, nl. van de aardewerkindustrie, meubelindustrie, kousenindustrie en schoenenindustrie⁶⁾; vinden wij eveneens de suggestie gedaan om organen in te stellen, die den geheelen bedrijfstak vertegenwoordigen. In groote lijnen komen deze voorstellen overeen met dat voor den Katoenraad, d.w.z. gelijk aantal werkgevers- en werknemers met een onpartijdigen voorzitter (al of niet met onpartijdige leden). De benoeming geschiedt door den president van den „Board of Trade”. De paritaire samenstelling wordt algemeen aanvaard. Slechts in het rapport over de kousenindustrie wordt een afwijkende mening der werkgevers vermeld. In verband met het samengestelde karakter van den bedrijfstak acht men een grooter aantal werkgevers dan werknemers noodzakelijk, in dier voege, dat men de helft der zetels aan de werkgevers wil toekennen en de andere helft aan vertegenwoordigers van werknemers en van de Regeering. De meerderheid der „Working Party” verwierpt dit standpunt, met het argument, dat het belang van werkgevers en van werknemers bij een goeden gang van zaken in den bedrijfstak even groot is en dat bovendien de oorlogservaring de waarde heeft geleerd van paritaire vertegenwoordiging bij het nemen van beslissingen, die de algemeene belangen van den bedrijfstak raken. Voorzover onpartijdige leden worden aanbevolen, zien wij een voorstel om dit aantal even groot te maken als de werkgevers- en werknemersleden (meubelindustrie), naast een ander voorstel, om deze onpartijdige leden $\frac{1}{4}$ der zetels te doen bezetten, tegen werkgevers- en werknemersleden samen $\frac{3}{4}$.

De functie van de Raden wordt in het algemeen van adviseerenden aard gedacht. Men gaat er van uit, dat de „Working Party” slechts een tijdelijk bestaan heeft en haar voorstellen nadere uitwerking behoeven. Het toezicht houden op de toepassing en de uitwerking zal de hoofdtak der nieuwe organen zijn. Daartoe zullen zij hun gezag dienen te laten gelden. Daarnaast worden de Raden de „trait d'union” tusschen Overheid en bedrijfstak. De wenschen van de Overheid zullen op deze wijze aan het bedrijfsleven worden kenbaar gemaakt, terwijl omgekeerd verlangens en adviezen van den bedrijfstak via den Raad aan de Overheid zullen kunnen worden voorgelegd. De positie van den Raad wordt zeer onafhankelijk gezien; de voorzitter mag vooral een ambtelijke positie verkrijgen. Wel zien wij in het aardewerkrapport voorgesteld, dat één der secretarissen een ambtenaar van den „Board of Trade” zal zijn, om aldus een direct contact met dat departement tot stand te brengen. Men voert daarbij nog

als motief aan, dat een bedrijfsgeenoot, die zich door het beleid van den voorzitter benadeeld acht, zich op deze wijze gemakkelijk tot den „Board of Trade” kan wenden. Bovendien zou aldus het verstrekken van vertrouwelijke gegevens aan den voorzitter op minder bezwaren behoeven te stuiten. Slechts in het rapport der schoenenindustrie worden aan den Raad verdragende bevoegdheden toegekend, nl. om heffingen aan de industrie op te leggen en om inlichtingen te eischen (een soort enquêterecht dus). In het laatste geval is als voorwaarde gesteld, dat niet tusschen bedrijfsgeenoten gedifferentieerd mag worden en dat geheimhouding gewaarborgd moet zijn. Van belang is, dat uitdrukkelijk de navolgende onderwerpen aan de bevoegdheid van den Raad worden onttrokken: vestigingsvergunningen, productiequoteering, prijsregelingen en regeling der arbeidsvoorwaarden.

Ook in het rapport-meubelindustrie wordt op de noodzaak van financieele bijdragen gewezen om de door de „Working Party” voorgestelde nieuwe instituten (o.a. voor research en voor opleiding) te financieren. In het algemeen zal de Raad moeten trachten door vrijwillige bijdragen hierin te voorzien. Gelukt dit niet, dan zal hij zich tot den „Board of Trade” moeten wenden om een gedwongen betaling voor te stellen. De dwang zal in een dergelijk geval niet door den Raad worden uitgeoefend, doch rechtstreeks door den Minister.

In het algemeen blijft de taak der bestaande werkgevers- en werknemersbonden onaangetast. De Raden zullen zovoel mogelijk deze bonden bij hun werk moeten inschakelen.

Het spreekt wel vanzelf, dat maatregelen tot verhoging der efficiency tot de werkzaamheden van den Raad behooren. Ook de zorg, dat de concurrentie niet in strijd met het algemeen belang komt („cut-throat competition”) behoort tot zijn taak, doch evenzoo het verwijderen van monopolieposities.

Indien wij de figuur dezer voorgestelde Raden nagaan, dan valt hieraan, na hetgeen daarover bij den Katoenraad werd gezegd, weinig meer toe te voegen. Tot de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, zooals wij die verstaan, kunnen zij moeilijk worden gerekend, gezien het puur adviseerend karakter. Slechts indien de voorstellen van den Raad voor de schoenenindustrie door mochten gaan, zou een orgaan met publiekrechtelijke bevoegdheden in het leven worden geroepen. Maar overigens zijn het typisch Engelsche oplossingen, om langs informeele weg lichamen te verkrijgen, die in de practijk van groot nut kunnen blijken te zijn. De vakbonden worden op deze wijze ook op economisch gebied volledig erkend, zooals trouwens de algemeene lijn aldaar thans is. Een recent voorbeeld hiervan vindt men in de „Engineering Advisory Council”⁷⁾, een paritair college onder voorzitterschap van den „minister of Supply”. Zijn werkteerrein is zeer ruim en er vallen o.a. onder: voorziening met grondstoffen en arbeiders, verdeling van productie tusschen binnenlandsche en exportmarkt e.d. Het verschil met eerstgenoemde Raden is uiteraard, dat hier de Minister rechtstreeks met den bedrijfstak contact houdt, terwijl de Raden geheel zelfstandig worden gedacht. In de „engineering”-industrie bestaan er noch van werkgevers- noch van werknemerszijde representatieve organisaties.

Mr. Ir. A. W. QUINT.

⁷⁾ „The Economist” van 21 December 1946, blz. 1013.

JUNIOR CHAMBERS OF COMMERCE.

Een van de problemen, waarvoor de maatschappij zich telkens weer ziet geplaatst, is het *tijdig* inschakelen van „de komende generatie” in het werk, dat de „oude” generatie verricht. Steeds opnieuw — of men nu naar den ambtelijken sector dan wel naar dien van het particuliere bedrijfsleven kijkt — blijft het vraagstuk van de jongeren, die omgaand voor „vol” wenschen te worden aangezien,

⁵⁾ „Central organisation for cotton” in „The Economist”, 2 November 1946.

⁶⁾ Working Party Reports „Pottery”, „Furniture”, „Hosiery”, „Boots and shoes”, H.M. Stationery Office 1946.

en van de ouderen, die moeilijk afstand kunnen doen, actueel.

Een tot op zekere hoogte geslaagd pogen om deze kloof te overbruggen kan worden gezien in de beweging der „Junior Chambers of Commerce”, zooals die zich gedurende de laatste 25 jaren in het bijzonder in de Angelsaksische landen heeft ontwikkeld.

Een „Junior Chamber of Commerce” kan misschien het beste worden omschreven als een plaatselijke organisatie van jongere figuren uit het bedrijfsleven, die daarin reeds een zekere leidende positie innemen of in een nabije toekomst zullen gaan aannemen, die door onderlinge studie ten aanzien van bepaalde vraagstukken als groep een bepaald standpunt trachten in te nemen en te propageeren, daarbij contact met en erkenning door de bestaande instanties zoekende.

In 1920 kwam in de Vereenigde Staten de eerste „Junior Chamber” tot stand, enkele jaren later gevolgd door de eerste Engelsche groep. De ontwikkeling verliep voorspoedig. In 1939 bestonden er in de Vereenigde Staten ongeveer 1.000 Kamers met een 140.000 leden. Engeland deed het wat rustiger: 20 Kamers met 2.000 leden. Ook in de Engelsche Dominions, alsmede in Zuid-Amerika won de beweging veld.

Het spreekt vanzelf, dat de oorlog de ontwikkeling, in het bijzonder in Engeland, ongunstig beïnvloedde. Thans is ook op dit terrein de heropbouw in gang. Waarbij — teeken des tijds — wordt gestreefd naar het leggen van internationale contacten tusschen de „Junior Chambers” in de verschillende landen.

Dit streven tot een uitnodiging van Engelsche zijde aan het „Gezelschap Rotterdam 1943” om met een aantal Engelsche „Junior Chambers” en hun werkwijze te komen kennis maken. Bedoeld gezelschap kan nl. — ook al voert het den naam niet (hetgeen met het oog op zijn geboortjaar niet onbegrijpelijk is!) — in groote lijnen met een „Junior Chamber” worden vergeleken.

Op grond van deze uitnodiging heeft een delegatie besprekingen gevoerd met een drietal „Junior Chambers” (Birmingham, Nottingham en Sheffield), terwijl ook contact werd opgenomen met het landelijke bestuur.

Daarbij is gebleken, dat de Engelsche „Junior Chamber” als volgt wordt samengesteld en werkt:

Lid kunnen worden zij, die een min of meer vooraanstaande positie in het bedrijfsleven innemen. Hier speelt de vraag „kwaliteit of kwantiteit” een rol. De eene Kamer legt meer nadruk op een zekere selectie dan de andere. Voorwaarde voor het lidmaatschap is steeds, dat de werkgever van het aspirant-lid accoord gaat met toelating. Een leeftijdsgrens van 40 jaar wordt algemeen gehandhaafd. Het bestuur wisselt jaarlijks.

De „Junior Chamber” komt in algemeene vergaderingen bijeen om inleidingen over belangrijke vraagstukken aan te hooren. De nadruk valt echter op het commissiewerk. In verschillende kleine commissies worden actueele onderwerpen bestudeerd. Veel aandacht wordt daarbij gegeven aan problemen van lokalen aard.

Aan de „National Council” worden bepaalde conclusies of suggesties ten aanzien van de behandelde onderwerpen doorgegeven. Deze zorgt, indien zij een en ander van genoegzaam belang acht, voor het doorgeven van de lokale autoriteiten, aan het parlement, den „Board of Trade”, enz.

Wanneer men deze werkzaamheden nagaat, kan de vraag opkomen, of hier waarlijk iets van belang aan het groeien is of dat hier het vermoeden van „kinderspel” moet worden gekoesterd.

Dit laatste is bepaald niet gerechtvaardigd. Er is op gelukkige wijze een band gelegd tusschen deze groepen van jongeren en de „gevestigde” organen door het voorschrijven, dat in elke van de officieele „Chamber of Commerce” uitgaande commissie een lid van de „Junior Chamber” q.q. zitting moet hebben. Incidenteel zijn ook

leden van de „Junior Chamber” lid van de „Senior Chamber”.

Op deze wijze is er nauw contact tusschen de generaties en wordt wederzijdsche beïnvloeding mogelijk en waarschijnlijk. Daarin kan een winst zitten, die alleen al het instituut der „Junior Chambers of Commerce” rechtvaardigt.

Dr. F. A. DE GRAAFF.

BOEKBESPREKING.

Mr. G. J. van Oostveen, De economische ontwikkeling van Dordrecht, 1795—1945. Dordrecht 1946, uitgegeven door fa. J. P. Revers.

Onder dezen titel is ter gelegenheid van het feit, dat op 23 Februari 1795 te Dordrecht, ingevolge een raadsbesluit van den 18en daaraan voorafgaand, een „committé van commercie” werd geïnstalleerd, dat een rechtstreeksche voorouder was van de Kamer van Koophandel en Fabrieken daar ter plaatse, van de hand van haar Secretaris Mr. G. J. van Oostveen een gedenkboek verschenen, dat een verrijking mag heeten van de Nederlandsche economisch-historische literatuur. Het ruim 200 bladzijden tellende werk, dat door de firma J. P. Revers te Dordrecht op royale wijze werd uitgegeven, is verlicht met vele mooie illustraties en van uitvoerige registers voorzien.

Over het algemeen blijken de vertegenwoordigers van het Dordtsche bedrijfsleven in dezelfde gedachtenwereld te hebben geleefd als hun Rotterdamsche collega's, wier werkzaamheden reeds eerder uitvoerig zijn geboekstaafd. Zij hebben echter de omstandigheden niet mede gehad, waardoor een zekere onevenredigheid moet worden constateerd tusschen hun ijver en toewijding en de bereikte resultaten. Deze omstandigheid verleent een zekeren indruk van matheid aan het beeld van het economisch leven in de Merwestad gedurende het beschreven tijdvak. De levendige en geestige stijl van den schrijver kan niet verhinderen, dat een gevoel van onbevredigdheid den lezer bekruipert, wanneer hij kennis neemt van dit relaas over een veelszins vergeefschen strijd tegen de ongunst van de omstandigheden, waartegenover Dordrecht zich zag geplaatst. De in de uitbreiding van de nijverheid gevonden compensatie voor den ondergang van de oude zeescheepvaart kan deze beklemming niet geheel opheffen, omdat zij niet is voortgevloeid uit een bewust streven op den grondslag van een leidende gedachte. Waar deze aanwezig was — en hier komt de figuur van den kampioen voor Dordrecht, S. M. H. van Gijn, sterk naar voren — leed zij de nederlaag, doordat zij niet tijdig tot verwezenlijking van het beoogde leidde.

Zoo kon het boek geen epos worden, doch als een met talent geschreven kroniek heeft het toch deze moreele waarde, dat het een gunstigen indruk verschaft van het menschenmateriaal, waarover Dordrecht heeft beschikt, en daarom de hoop wekt, dat de inwoners van deze stad over de kracht zullen blijken te beschikken om langs andere wegen dan zij in de 19e eeuw tevergeefs hebben trachten te volgen, hun stad op te voeren tot een welvaartspeil, dat haar verleden waardig is.

Het eerste hoofdstuk beschrijft de eigenlijke geschiedenis der Kamer in den engeren zin. Voor de eerste maal zijn hier in één overzicht de uiterlijke lotgevallen van de Kamer zelf zoowel als van haar prototypen behandeld.

Hoofdstuk II behandelt den Franschen tijd, welke in uitgaven van dezen aard altijd omvangrijker is dan de duur van het tijdvak op zichzelf zou medebrengen. Evenals voor onze andere handelssteden kon dit verhaal slechts worden tot een litanie. „Wij schuiven een gordijn voor dit akelig tooneel” schreven de stellers van een Dordtsche memorie uit die dagen en de schrijver van het gedenkboek, die dit weder open trekt, kan ons wel boeien met een verhaal, dat vele parallellen met de jaren van de Duitsche bezetting in het licht stelt, doch ons overigens met ont-

zetting vervult bij de overweging, hoeveel welvaart zulk een intermezzo in het nationale bestaan vernietigt en hoe moeilijk het is zich van zulk een slag te herstellen. Voor onze generatie ligt in deze ervaring een aanmaning om zich te bezinnen op aanpassing aan de veranderde omstandigheden en opbouw op de daarbij passende nieuwe grondslagen, een taak, waarin onze voorouders niet zijn geslaagd, mede doordat hun streven werd beheerscht door het beeld van het bedrijfsleven vóór de catastrofe en zij zich niet voldoende rekenschap ervan gaven, dat dit voor goed tot het verleden behoorde.

Hoofdstuk III geeft dien vergeefschen strijd weer van 1814 tot 1852, door den schrijver gezien als een tijdperk van evolutie. De mercantilistische politiek van Koning Willem I gaf gelegenheid tot nieuwe ontplooiing, doch niet tot een groei in de richting van een op zichzelf levensvatbare bedrijvigheid.

Zoo brachten de hoogtijaren van de liberale handelspolitiek voor Dordrecht een tijdvak (1852—1880), dat de schrijver kenschetst met het opschrift „crisis” boven hoofdstuk IV. Dordrecht miste in die jaren den bus, welken Rotterdam kon nemen. De aarzeling tegenover de stoomvaart is hier een element van eigen schuld, dat intusschen minder zou hebben beteekend, als de omstandigheden gunstiger waren geweest. Wat daarvan zij, een goede verbinding met de zee werd niet verkregen en de spoorweg, welke laat kwam, bracht niet de gehoopte resultaten voor het te lang geïsoleerde Dordt.

Dientengevolge moet hoofdstuk V (1880—1920) een tijdperk beschrijven van „achteruitgang”, waaraan de schrijver als tweede kenmerkende element toevoegt „heroriëntatie”, welk woord evenwel een iets actieveren indruk maakt dan de beschreven lotgevallen van het Dordtsche bedrijfsleven in dien tijd rechtvaardigen. Het „werd” geheroriënteerd. Deze periode bracht trouwens een verslapping van den band tusschen het gemeentebestuur en de Kamer, waarvan de schrijver constateert, dat zij zeker niet het gemeentelijk belang heeft gediend. Met name de uitgifte van industrieterreinen door de gemeente voldeed blijkbaar niet; wel een noodlottig ding in een tijd, waarin industrialisatie de ontstane hiaten in de bedrijvigheid moest opvullen. Evenals elders bracht de onbelangrijkheid van de werkzaamheden der Kamer gedurende den eersten wereldoorlog het verval van de beteekenis van het instituut aan het licht.

Hoofdstuk VI beschrijft dan de laatste jaren (1921—1945), waarin een van overheidswege beter geoutilleerde Kamer geleidelijk weder een breedere plaats kon innemen. Markante feiten waren intusschen in deze jaren niet veel op te merken. De waterweg naar zee en de haven, eindelijk verkregen, konden niet veel verandering brengen en voor het overige was de vooruitgang het uitvloeisel van groei in de diepte van een aantal ondernemingen. Verbreeding van de grondslagen van de welvaart bleef uit. Het boek eindigt met de wurging, ook van het Dordtsche bedrijfsleven, door den bezetter. Zoo staan wij aan het einde als aan het begin.

Lezing van deze historische studie is juist thans zeer nuttig. Zij doordringt ons van het besef, dat meer dan normaal goede eigenschappen noodig zijn om zulk een vernietigende ramp als een Franschen of een Duitschen tijd te boven te komen. IJver en toewijding zijn daarvoor niet voldoende, breedheid van visie en ontvankelijkheid voor geheel nieuwe denkbeelden, ja een welhaast profetische geaardheid zijn vereischt om zulk een tegenslag geheel te overwinnen. Mogen deze eigenschappen na 1945 zoowel in Dordrecht als elders in het Nederlandsche bedrijfsleven aanwezig blijken te zijn. De spiegel van het verleden is ons weder eens waarschuwend voorgehouden, zoodat wij niet zullen kunnen zeggen, dat wij het niet hadden kunnen weten.

Mr. W. F. LICHTENAUER.

AANTEKENINGEN.

DE ECONOMISCHE ONTWIKKELING IN ZWEDEN NA DE REVALUATIE VAN DE KROON.

Het streven van de Zweedsche Regeering naar een zoo stabiel mogelijk binnenlandsch prijsniveau heeft midden Juli van het vorige jaar, zooals bekend, geleid tot herwaardeering van de kroon. Doorslaggevend voor deze maatregel is wel geweest de angst, dat via den import de buitenlandsche prijsstijging, in het bijzonder die in de Vereenigde Staten, zou worden gevolgd, waardoor het Zweedsche prijsniveau een opwaartschen druk zou ondervinden. Naast en ter ondersteuning van de revaluatie werd een drietal andere maatregelen getroffen, t.w. verscherping van de prijsconstrôle, strengere toezicht op de investeringen en bestrijding van monopolistische tendenties¹⁾. Hoe heeft het economisch leven in Zweden zich nu, gedurende de ruim zes maanden, die sedertdien zijn verstreken, ontwikkeld?

Inflationaire ontwikkeling.

De door de Zweedsche Regeering gevoerde economische politiek schijnt in het algemeen niet tot de gewenschte resultaten te hebben geleid. Het economisch leven heeft zich sedert de herwaardeering van de kroon verder ontwikkeld in inflationaire richting. Als primaire oorzaak hiervan is, volgens den Zweedschen minister van Handel, Myrdal, de internationale prijsontwikkeling te beschouwen. Dat de resultaten van de revaluatie tot dusver nog van weinig belang zijn geweest, is volgens hem te wijten aan de nadien nog verder voortgeschreden stijging van het internationale prijsniveau.

De onzekerheid over de ontwikkeling van de waarde van het geld heeft tot gevolg, dat de koopers, uit vrees voor prijsstijging, wedijveren om bestellingen te plaatsen. De cumulatie van orders, die hierdoor bij de industrie ontstaat, leidt ertoe, dat de hoogconjunctuur onnoodig wordt verscherpt en dat het tekort aan arbeidskrachten en materialen nog acuter wordt²⁾. Allerwege valt een groote investeringslust te constateren, niet alleen bij industrieelen, landbouwers en huiseigenaren, maar ook bij de Overheid, havenbedrijven, openbare nutsbedrijven enz. Deze investeringsactiviteit spruit echter niet uitsluitend voort uit de door de oorlogsjaren ontstane vergrootte vervangingsbehoefte en de genoemde vrees voor inflatie, maar is voorts een gevolg, en dit vooral bij de industrie, van de gevoerde belastingpolitiek en de noodzaak te voldoen aan de leveranties aan die landen, die met Zweden een handelsovereenkomst hebben afgesloten³⁾.

Van den gezichtshoek der commercieele banken uit heeft deze ontwikkeling zich kenbaar gemaakt door een toenemende vraag naar credieten en een begin van stijging van den rentevoet voor credieten op langen termijn. Voor het eerst sinds midden 1941 hadden de banken in November van het vorige jaar een overschot aan verleende credieten boven deposito's, ten bedrage van 144 miljoen kronen, terwijl zij een jaar daarvoor een surplus van 1.056 miljoen kronen aan depositio's boven de uitstaande credieten bezaten. De investeringsdrang is voorts tot uitdrukking gekomen in de bijzonder groote emissiebedrijvigheid.

Met het oog op het groeiend inflatiegevaar in Zweden, dat ook door het Zweedsche conjunctuurinstituut in zijn jongste verslag wordt onderstreept⁴⁾, is van de zijde der industrie aan de Regeering een verzoekschrift gericht om het geheele volk op te roepen voor den strijd tegen de inflatie⁵⁾. Ter motiveering van dit verzoek wordt in de

¹⁾ Zie: „De revaluatie van de Zweedsche kroon” in „E.-S.B.” van 9 October 1946.

²⁾ Vgl. het jongste kwartaalbericht van „Skandinaviska Banken” („Vierteljahresbericht der statistischen Abteilung”, Januari 1947).

³⁾ Vgl.: „De Zweedsch-Russische economische overeenkomst” door Dr. M. Vajda in „E.-S.B.” van 6 November 1946, blz. 727 e.v.

⁴⁾ Zie: „Konjunkturläget hösten 1946”, „Meddelanden från Konjunkturinstitutet”, Stockholm 1947.

⁵⁾ Zie „Neue Zürcher Zeitung” van 11 Januari 1947.

eerste plaats geweest op de hoge looneischen en op de toenemende vraag naar goederen (vooral consumptiegoederen), die leidt tot nog grotere expansie der industrie. De inflatoire tendens zou ondersteuning vinden in de revaluatie van de kroon, die voor Zweden immers een relatieve prijsdaling van de buitenlandsche goederen inhoudt en daardoor de vraag verder stimuleert, en de omvangrijke credieten aan het buitenland. Verder acht men de prijsbeheerschingsmaatregelen niet breed genoeg. Een strengere investeringscontrole door de Overheid, vooral t.a.v. de bouwbedrijvigheid, dient te worden doorgevoerd; een verdere verhooging der staatsuitgaven moet worden verhinderd. Een der meest bedenkelijke verschijnselen acht het verzoekschrift tenslotte de in den laatsten tijd sterk toegenomen consumptie en de vermindering van de spaarzaamheid⁶⁾.

De industriële expansie.

De Zweedsche industrie vertoont, ondanks de schaarste aan grondstoffen en het tekort aan arbeidskrachten, een zeer groote activiteit. Zij is overladen met orders, dank zij den honger naar goederen, zowel in binnen- als buitenland. Met name de Zweedsch-Russische handelsovereenkomst moet in dit verband worden genoemd.

Men heeft berekend, dat de industrie gedurende de zes jaren 1940—1946 ongeveer 250.000 arbeidskrachten heeft aangetrokken; hiervan waren er 50.000 afkomstig uit het buitenland, 50.000 waren tevoren werkloos en 100.000 personen zijn afkomstig uit den landbouw en de huishoudelijke diensten. De overige 50.000 zijn nieuwe arbeidskrachten. Gezien de sterke industriële expansie is deze toeloop echter onvoldoende. Het tekort aan arbeidskrachten bij een momenteel aantal werknemers van rond 500.000 personen, wordt geschat op ongeveer 50.000 man.

De productie-index heeft gedurende de herfstmaanden weer een top bereikt, die even boven het niveau van 1939 ligt. De sterkste stijging valt te constateren in de machine- en de ijzer- en staalindustrie. Het is deze industrie, ook de grondstoffenschaarste en het gebrek aan geschoolde arbeidskrachten, gelukt den grooten thans weggevalven invoer van ijzer uit Duitsland in behoorlijke mate te vervangen. De ijzervoorziening blijft echter, ongeacht de verbetering van den invoer, welke gedurende de eerste helft van 1946 rond 200.000 ton bedroeg bij een uitvoer van slechts 45.000 ton, voortdurend zorgen baren, waardoor waarschijnlijk de omvang der bouwbedrijvigheid in dit jaar zal afnemen. Om de ijzer- en staalvoorziening te verbeteren heeft de Zweedsche ijzerindustrie een vijfjarenplan opgesteld; men hoopt hierdoor te komen tot een productiestijging van ongeveer 40 pCt.⁷⁾

De buitenlandsche handel.

De totale buitenlandsche handel (invoer + uitvoer) bereikte in het afgelopen jaar een zeer hooge waarde, nl. niet minder dan 5,90 milliard kronen. Daarbij moet men echter in het oog houden, dat de in- en uitvoerprijzen, volgens de officieele statistiek, sinds 1938 met niet minder dan 130 resp. 80 pCt. zijn gestegen.

Het onderstaande staatje geeft een beeld van de ontwikkeling van den buitenlandschen handel sedert 1939.

Het valt op, dat de invoer van het laagtepunt in 1,09 milliard kronen in 1945 is gestegen tot 3,37 milliard in het afgelopen jaar, tegenover 2,5 milliard in 1939, terwijl de uitvoer slechts van 1,76 milliard tot 2,53 milliard is gestegen bij een uitvoer van 1,89 milliard kronen vóór den oorlog. Tengevolge van het snelle stijgen van den invoer is het uitvoeroverschot van 1945, ten bedrage van 669 miljoen kronen, dat gedeeltelijk ontstond als gevolg van omvangrijke verkoop van gevormde voorraden, weer ver-

Jaar	Invoer	Uitvoer	Invoeroverschot (—)
			Uitvoeroverschot (+)
(in miljoenen kronen)			
1939	2.499	1.889	— 610
1940	2.005	1.328	— 677
1941	1.674	1.345	— 329
1942	1.780	1.319	— 461
1943	1.814	1.172	— 642
1944	1.677	853	— 824
1945	1.088	1.757	+ 669
1946	3.370	2.530	— 840

dwenen; het heeft plaats gemaakt voor het traditioneele invoeroverschot, dat met 840 miljoen kronen, tegenover slechts 610 miljoen in 1939, eveneens een record heeft bereikt.

In vergelijking met 1945 is de invoer gedurende 1946 voortdurend gestegen, terwijl de uitvoer de laatste maanden is teruggelopen, zooals uit het volgende staatje blijkt.

	Invoer		Uitvoer	
	(in miljoenen kronen)			
	1945	1946	1945	1946
Januari-Juni	363	1.483	293	1.170
Juli-December	725	1.887	1.464	1.360

De uitvoer is t.a.v. verschillende artikelen door gebrek aan brandstoffen en door sterke kooplust in het eigen land verminderd. De revaluatie van de kroon, die uiteraard stimulerend op den import heeft gewerkt, is voor den export een ongunstigen factor geweest. Voorts waren bij talrijke artikelen de hooge exportprijzen oorzaak, dat nieuwe verkooptransacties in geringere mate tot stand kwamen.

De goud- en deviezenvoorraad.

Gedurende de eerste helft van Juli 1946, toen de Zweedsche kroon werd gerevalueerd, daalde de waarde van den goud- en deviezenvoorraad van de Rijksbank van 2.973 miljoen kronen vóór de herwaardeering tot 2.755 miljoen kronen, d.w.z. met 218 miljoen, vlak daarna. Van de herwaardeering af tot midden December bedroeg de teruggang 719 miljoen kronen, d.w.z. meer dan 140 miljoen kronen per maand. Een week vóór Kerstmis was de goud- en deviezenvoorraad gedaald tot 2.036 miljoen kronen. In deze daling weerspiegelt zich het groote invoeroverschot. In vroegere jaren werd het passief saldo van de handelsbalans in het algemeen door het overschot aan inkomsten uit scheepvaart en andere onzichtbare posten meer dan vereffend, zoodat de Zweedsche betalingsbalans van 1945 een overschot van 860 miljoen kronen, van 1943 200 miljoen kronen en die van 1942 een overschot van ongeveer 260 miljoen kronen vertoonde⁸⁾. De betalingsbalans voor 1946 laat echter een tekort van ongeveer 350 miljoen kronen zien.

Men verwacht een voortgaande daling van de Zweedsche valutareserve's, enerzijds omdat een groot deel van den Zweedschen export op credit plaatsvindt, anderzijds omdat Zweden een gedeelte van den stijgenden invoer met deviezen of goud moet betalen.

Naar aanleiding van een discussie over de ontwikkeling van de betalingsbalans was reeds eerder van regeeringszijde, o.a. door Myrdal, de gedachte uitgesproken om importbeperkingen op te leggen. Dit had uitsluitend het niet gewenscht gevolg, dat aanzienlijke termijn aankopen van deviezen op de officieele markt tot stand kwamen, terwijl de importeurs ten onrechte aannamen, dat een devaluatie van de Zweedsche kroon in overweging werd genomen.

Tegelijkertijd hebben vroegere overheidsmaatregelen, zooals de valutacontrole en de prijsbeheersching, een nieuwen inhoud gekregen. De valutacontrole is thans eigenlijk de grondslag voor het monopolie van den Staat als credietgever aan het buitenland en alleen de prijsbeheersching verhindert nog, dat de inflatie in stijgende prijzen tot uitdrukking komt.

⁶⁾ Tijdens de begrotingsdebatten in het Hoogerhuis heeft de Zweedsche premier, Erlander, gewezen op de noodzaak van den strijd tegen de inflatie, en de grondslagen van de anti-inflatiepolitiek van de Regering uiteengezet.

⁷⁾ „N.Z.Z.” van 28 November 1946.

⁸⁾ „N.Z.Z.” van 27 November 1946.

DE LIQUIDITEIT DER AMERIKAANSCH-„COUNTRY-BANKS“.

Een der belangrijkste problemen bij de bedrijfspolitiek van een bank is het vraagstuk van de liquiditeit. Eenerzijds moet zij zorg dragen, dat op elk moment aan de verplichtingen kan worden voldaan, d.w.z. dat voldoende liquide middelen aanwezig zijn om aan opvragingen het hoofd te bieden. Anderzijds leidt een te groote liquiditeit tot een onnoodige rentederving, m.a.w. de rentabiliteit van het bedrijf komt in gevaar.

Voor een buitenstaander is het helaas moeilijk een juist inzicht te verkrijgen in de liquiditeitsverhoudingen der banken. Het kennismaken van de gepubliceerde balansen is hiervoor n.l. niet voldoende; nadere toelichtingen zouden hiernaast moeten worden verstrekt, doch deze ontbreken vrijwel steeds.

Een recente Amerikaansche enquête, die werd ingesteld door de „American Bankers Association“, werpt eenig licht op de verhoudingen, welke op dit punt bij een bepaalde groep banken in de Vereenigde Staten bestaan. Deze groep bestaat uit de „country-banks“, waartoe in dit verband werden gerekend alle commercieele banken, wier deposito's minder dan $7\frac{1}{2}$ miljoen dollar bedroegen. Aan deze banken werd een aantal vragen gesteld aangaande hun liquiditeit per 29 Juni 1946; door 4.545 banken werd hierop een antwoord ingezonden.

Vraag 1 luidde: *wanneer vervalt het overheidspapier, dat Uw instelling in portefeuille heeft?*

Voor alle genoemde banken tezamen was het resultaat de in tabel I vermelde procentueele verdeling over papier met verschillende looptijden.

Tabel I.
Procentueele verdeling van het overheidspapier naar looptijden.

Vervallend binnen	$\frac{1}{2}$ Jaar	21,5 pCt.
„ tusschen	$\frac{1}{2}$ en $1\frac{1}{2}$ Jaar	20,3 „
„ „	$1\frac{1}{2}$ en $2\frac{1}{2}$ „	7,5 „
„ „	$2\frac{1}{2}$ en $3\frac{1}{2}$ „	0,8 „
„ „	$3\frac{1}{2}$ en $4\frac{1}{2}$ „	5,8 „
„ „	$4\frac{1}{2}$ en $6\frac{1}{2}$ „	12,0 „
„ „	$6\frac{1}{2}$ en $9\frac{1}{2}$ „	21,0 „
„ „	$9\frac{1}{2}$ en $14\frac{1}{2}$ „	3,8 „
„ „	$14\frac{1}{2}$ en $19\frac{1}{2}$ „	1,9 „
„ na meer dan	$19\frac{1}{2}$ „	5,4 „
		100,0 pCt.

De tweede vraag betrof *het gedeelte der deposito's, dat was belegd in langlopend overheidspapier.*

Hierbij werd als lang aangemerkt papier met een looptijd van langer dan $6\frac{1}{2}$ jaar. De totale uitkomst was, dat 17,5 pCt. der totale deposito's in dit soort papier was belegd.

Vervolgens werd geïnformeerd naar *de verhouding tusschen het eigen kapitaal der banken en het overheidspapier.*

De totale belegging in overheidspapier bleek 10,2 maal zoo groot te zijn als het totale kapitaal; het bedrag van het „lange“ papier driemaal zoo groot als het kapitaal.

Tenslotte werd gevraagd: *welk percentage der deposito's bestaat uit „groote“ deposito's?* Het resultaat van dit onderzoek wordt gegeven in tabel 2, waar de deelnemende banken naar hun grootte in 4 groepen zijn verdeeld.

Van deze groote deposito's is het aantal klein. Het aantal depositorekeningen van particulieren daarentegen bedraagt $\frac{1}{3}$ van het aantal; het gezamenlijk bedrag echter slechts $\frac{1}{3}$ van het totaal. Juist de kleine rekeningen veranderen weinig in volume; de groote rekeningen zijn gewoonlijk tevens de instabiele.

Wanneer wij de beteekenis van het bovenstaande

onderzoek in een aantal punten samenvatten, moet eerst de nadruk worden gelegd op het feit, dat deze enquête slechts de groep der *kleine banken* omvatte, zoodat tegen generalisatie moet worden gewaakt. De belangwekkende punten, die ertuit naar voren komen zijn de volgende:

1. Van het overheidspapier, dat in portefeuille was, behoorde slechts 41,8 pCt. tot de categorie met een looptijd van 0— $1\frac{1}{2}$ jaar. Men vergelijke dit met de Nederlandsche banken, wier schatkistpapier grootendeels uit promessen met een looptijd van ten hoogste 1 jaar bestaat. Men moet echter niet uit het oog verliezen, dat de mogelijkheid van herdiscontoeering en beleening in de Vereenigde Staten vrij ruim is.
2. De helft of meer der opeischbare deposito's behoort tot de „groote rekeningen“ en deze vertoonen krachtens de ervaring der bankiers een min of meer instabiel karakter. Het is opmerkelijk, dat ook in dezen sector van het economisch leven de veronderstelling van het groote aantal marktpartijen, welke in de leer der vrije concurrentie zoo'n groote rol speelt, niet goed met de feiten in overeenstemming is.
3. In haar toelichting wijst de „Association“ er haar leden op, dat in 1945 de Amerikaansche deposito's $2\frac{1}{2} \times$ zoo groot waren als in 1939, en dat deze wijziging met regionale verschuivingen gepaard is gegaan.

Zou deze verschuiving wederom ongedaan worden gemaakt, dan moet elke bank nagaan of verkoop van lang papier noodzakelijk zou kunnen worden. Vraag 3 geeft dan een aanwijzing, of het kapitaal voldoende groot is om eventueele koersverliezen op te vangen.

De waarschijnlijkheid van een koersdaling uitsluitend als gevolg van een dergelijke verschuiving moet o.i. niet als zeer groot worden beschouwd. De beleggingen, welke door de eene bank worden afgestooten, zullen door de andere worden gekocht. Wij vragen ons echter af, of nog niet een andere overweging de „Association“ tot haar onderzoek heeft gebracht, n.l. de gedachte aan een toekomstige conjunctuurinzinking in de Vereenigde Staten, gepaard gaande met opvragingen bij banken, zooals in het verleden zoo vaak is voorgekomen. Indien dit het geval is, zou het bovenstaande onderzoek niet alleen op grond van de conclusies, maar ook als symptoom belangwekkend zijn.

J. C. BREZET.

INTERNATIONALE NOTITIES.

DE WERKZAAMHEDEN VAN DE UNRRA.

Het programma van de UNRRA omvatte, volgens een door haar directeur Laguardia in September 1946 aan de U.N.O. uitgebracht rapport, den uitvoer van goederen, noodig voor de eerste levensbehoeften en het herstel van de agrarische en industriele productie. In aanmerking voor deze hulp kwamen landen „which lacked sufficient foreign exchange to finance their essential relief and rehabilitation imports“, als hoedanig Griekenland, Yoegoslavië, Albanië, Polen, Tsjechoslowakije, Italië, Oostenrijk, Byelo-Rusland, de Oekraïne en China werden beschouwd.

In totaal zouden \$ $3\frac{1}{2}$ milliard aan goederen worden uitgevoerd, waarvan \$ 3 milliard per 31 December 1946. Van deze \$ 3 milliard zou $\frac{2}{3}$ bestaan uit consumptiegoederen en $\frac{1}{3}$ uit goederen noodzakelijk voor het herstel van de productie.

Tabel 2 Percentage der deposito's, dat zich in groote rekeningen bevindt.

Aantal deelnemende banken	Bedrag van de deposito's bij deze banken	Percentage der opelschbare deposito's, dat zich bevindt in rekeningen van	Idem bij termijndeposito's
844	minder dan \$ 1.000.000	\$ 1.000 of meer 63,4 pCt.	\$ 1.000 of meer 55,9 pCt.
2.217	\$ 1.000.000—\$ 3.000.000	\$ 3.000 of meer 49,1 pCt.	\$ 3.000 of meer 38,3 pCt.
940	\$ 3.000.000—\$ 5.000.000	\$ 3.000 of meer 51,4 pCt.	\$ 3.000 of meer 38,5 pCt.
544	\$ 5.000.000—\$ 7.500.000	\$ 3.000 of meer 55,7 pCt.	\$ 3.000 of meer 40,9 pCt.

Dit programma kon niet geheel worden uitgevoerd. Transport en andere moeilijkheden waren daar de oorzaak van. Medio 1946 bleek, dat slechts 59 pCt. van de waarde kon worden geleverd. Daarvan bestond het grootste deel uit voedsel en kleding, die elk 70 pCt. van den totalen ge-projecteerden export bedroegen. Voor medicijnen, landbouw en industriële benodigdheden was het cijfer respectievelijk 43 en 39 pCt. Behalve deze goederenleveringen bracht de UNRRA ook nog 6 miljoen verplaatste personen naar hun woonplaatsen terug.

Hoe staat het voor de geholpen landen met de kansen om binnen afzienbaren tijd de importen zelf te verzorgen?

In 1937 bedroeg de invoer van Griekenland, Yoegoslavië, Tsjechoslovakië, Polen, Italië en Oostenrijk in totaal \$ 1,9 milliard of op basis van het huidige prijsniveau circa \$ 3 milliard. Deze landen zullen in 1947 vermoedelijk respectievelijk \$ 80, \$ 120, \$ 237, \$ 298, \$ 660 en \$ 100 miljoen of totaal circa \$ 1,5 milliard aan buitenlandsche valuta kunnen opbrengen. Dat wil zeggen, dat zij in staat zullen zijn de helft van hun vooroorlogsch import te financieren. Zonder buitenlandschen steun zullen zij vervallen tot „severe hardship”. Landen als de Vereenigde Staten, Canada, Engeland, Zweden en Zwitserland, die reeds hulp hebben verleend in den vorm van leeningen, moeten daarmee voort gaan. Ook de Internationale Bank, die zich echter moet beperken tot productieve credieten, zal dienen te worden ingeschakeld.

WEER EEN ENGELSCH WITBOEK.

Weer is een Engelsch witboek verschenen. Ditmaal onder den titel: „A plan for the mechanized production of groundnuts in East and Central Africa”. Het bevat een plan, dat volgens „The Times” van 6 Februari reeds door de Regeering is goedgekeurd. Het beoogt het in cultuur brengen van niet minder dan $3\frac{1}{4}$ miljoen acres land in Taganyika, Noord Rhodesia en Kenya. Met inschakeling van de inheemsche bevolking, voor welke uitstekend zal worden gezorgd, zullen grondnoten worden verbouwd, die mettertijd 600.000 ton olie moeten opleveren.

Tweeërlei doel wordt hiermee bereikt. Engeland heeft een jaarlijks tekort aan vetten van meer dan 1 miljoen ton, dat aldus grootendeels kan worden gedekt. De overbevolking in Afrika vindt bij realisatie van het plan voorts een uitweg. En dat niet alleen door de duizenden, die werk zullen vinden, maar vooral ook, omdat aan de achterlijke bevolking nieuwe productiemethoden zullen worden geleerd, welke het nationaal inkomen zullen verhoogen.

Vijf jaren zijn noodig om het plan ten uitvoer te brengen. Alles wat ervaring en wetenschap met betrekking tot de cultivatie van grond hebben opgeleverd, zal in toepassing worden gebracht. Men schat het aantal arbeidskrachten in het begin op 1.249 Europeanen en 57.100 Afrikanen, uiteindelijk op 749 Europeanen en 32.100 Afrikanen.

Ongeveer £ 23 miljoen zullen noodig zijn. De schatkist zal dit bedrag voorschieten. In den tijd, dat nog interest moet worden betaald, berekent men de totale productiekosten op £ 17.8/- per ton fob Oost Afrika haven. Naar mate men begint af te lossen, zullen zij minder worden.

Aanvankelijk zal deze onderneming worden geleid door de „United Africa Company limited”. De bedoeling is echter, dat zij aan de plaatselijke Regeering wordt overgedragen. Daarmede wordt in dit nieuwe witboek, om de „New York Herald Tribune” van 6 Februari te citeeren, geprojecteerd „extension of socialism to the British colonies”.

DALING VAN DEN ZILVERPRIJS.

Begin December 1946 vertoonde de zilverprijs op de vrije markt te New York een afwijking van de officieele notering van de Schatkist. Dit bleek het begin te zijn van een continue daling, die zich in de tweede helft van Januari scherp manifesteerde, toen binnen een week de vrije

zilverprijs van 82 dollarcent op $70\frac{3}{4}$ dollarcent kwam. De officieele prijs was $90\frac{1}{2}$ dollarcent. Alles per ons fijn.

In haar nummer van 25 Januari wees het Engelsche weekblad „The Economist” er reeds op, dat de daling op de markt te New York de verhouding van de \$- tot de £-notering zeer kunstmatig maakte. Op basis van New York zou de notering te Londen moeten zijn 42 \$ per ons fijn. De officieele prijs bedroeg $55\frac{1}{2}$ \$.

De gevolgen zijn niet uitgebleven. De „Neue Zürcher Zeitung” van 7 Februari bevat nl. het bericht, dat de zilverprijs te Londen is teruggebracht op 44 \$ per ons fijn. Dit komt overeen met hetgeen „The Economist” berekende, indien de transportkosten mede in aanmerking worden genomen.

Zoo is de daling van den zilverprijs dus ook doorgewerkt op de Londensche markt.

Over de oorzaak van de baisse bestaat nog geen definitief oordeel. Handy en Harman, bekende handelaren in zilver in de Vereenigde Staten, meenden in hun jaaroverzicht het begin van de daling te moeten toeschrijven aan Londensche pogingen om op de markt te New York zilver te plaatsen. Het vreemde was echter, dat volgens hen de facto geen ander zilver dan het normaal uit de productiegebieden aangeboden door New York werd gekocht.

Het Fransche weekblad „l'Economie” van 6 Februari meent, dat de prijsdaling gezocht moet worden in een inkrimping van de vraag en niet in een vergrooting van het aanbod. Want de productie in de Vereenigde Staten is in 1946 verminderd, nl. tot 21,2 miljoen ons tegen 28 miljoen ons in 1945. Op het oogenblik, aldus het blad, blijft de vraag te New York echter uit, omdat zij zich richt op het Verre Oosten, waar de prijzen laag zijn.

Hoe verklaart men echter de daling daár?

CHINA.

In China vormt de burgeroorlog, die bijna 80 pCt. van de staatsuitgaven verslindt, een groote belemmering voor het economisch herstel van het land.

Volgens de „Neue Zürcher Zeitung” van 6 Februari j.l. bleken de pogingen van de Regeering, om de waardedaling van den Chineeschen dollar het hoofd te bieden, onvoldoende. Door het groote invoeroverschot, ten bedrage van 958 milliard Chineesche dollars gedurende de eerste tien maanden van 1946, bestond er een groote vraag naar buitenlandsche betaalmiddelen, die aanleiding gaf tot aanzienlijke transacties op de zwarte markt.

De binnenlandsche productie was, o.a. tengevolge van hooge arbeidsloonen, in verhouding tot het wereldmarktprijsniveau veel te duur, zoodat zelfs de vervaardiging van papieren geld goedkoper in Engeland en Amerika kon geschieden dan in China zelf.

De uitvoer daalde tot beneden 20 pCt. van den invoer, zoodat de Regeering zich gedwongen zag over te gaan tot een contingentteeringssysteem.

Deze invoerbepanking had tot gevolg, dat de fiscale inkomsten daalden, de handel in financiële moeilijkheden geraakte en de georganiseerde smokkelhandel een geweldigen omvang aannam. De daling van de staatsinkomsten werd bestreden door vergrooting van de bankbiljetten-circulatie en door heffing van nieuwe belastingen. Talrijke middenstanders werden hierdoor gedwongen hun zaken te liquideeren of zich aan te sluiten bij groote firma's, die behooren aan regeeringsambtenaren of hun familieleden en gemakkelijker aan staats- of bankcrediet kunnen komen.

De door de invoerbepanking en de verhoogde belastingen gestimuleerde smokkelhandel, die als middelpunt de Britsche haven van Hongkong heeft, transporteert dagelijks groote hoeveelheden goederen, ter waarde van milliard Chinese dollars, naar het binnenland.

Zoo beweegt zich het economisch leven van China in een vicieuse cirkel, die eenzijdig individueele groote winsten mogelijk maakt, anderzijds handel en verkeer ongunstig beïnvloedt door gemis aan zekerheid en stabiliteit.

Zoolang de binnenlandsche politieke toestand niet is opgeklaard, de verkeerswegen en -veiligheid, alsmede het vertrouwen in de nationale valuta niet zijn hersteld en de hoge rentevoet, die dikwijls 25 pCt. per maand bedraagt, niet daalt, zijn de vooruitzichten voor 1947 niet gunstig.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De verkorte balans van De Nederlandsche Bank, welke in de afgelopen week werd gepubliceerd, vertoonde verschillende belangrijke mutaties. In de eerste plaats bleek de goudvoorraad met f 53,2 miljoen te zijn verminderd, hetgeen ongeveer 14 pCt. van het totaal uitmaakt. De oorzaak hiervan wordt niet vermeld; wellicht betreft het aflossing van buitenlandsch crediet, dat op eenigerlei wijze door den Staat of De Nederlandsche Bank was verkregen. Verder is de bankbiljettencirculatie toegenomen met f 37 miljoen, waarbij de maandultimo wel een belangrijke rol zal hebben gespeeld. De saldi der banken zijn gedaald tot het zeer lage peil van f 35 miljoen, vnl. door de betalingen aan het Rijk voor de storting op de 3½ pCt. schatkistbiljetten voor de levensverzekeringmaatschappijen. Naar schatting hebben deze laatste voor f 100 miljoen hierop ingeschreven. Uit eigen middelen konden de banken hieraan niet voldoen, zoodat de beleeningen bij de centrale bank toenamen met f 32 miljoen. Dit demonstreert de krapte op de geldmarkt voldoende, welke de geheele week nog bleef aanhouden, zij het niet meer in zoo scherp vorm als per 1 Februari jl. Bij het vrijwel geheel ontbreken van renteversillen tusschen de verschillende looptijden van schatkistpapier bewogen de noteeringen zich tusschen 15/8 pCt. en 11/16 pCt. Callgeld noteerde 1½ pCt., nadat het korten tijd tegen 2 pCt. werd gevraagd.

Op de Amsterdamsche Beurs namen de omzetten aanzienlijk af. Nu het verkoopen van obligaties van hen, die niet wenschen deel te nemen aan de conversie, is opgehouden, en de termijn voor nultransacties is verlengd tot zeven dagen, terwijl deze door het geheel vrij worden van de overgangrekening op 1 April a.s. niet meer zoo dringend noodzakelijk zijn, was dit wel te verwachten. Het koerspeil voor aandelen vertoonde weinig fluctuaties, al waren de koersen meerendeels iets hooger, terwijl de 3—3½ pCt. 1947 op 99¼—997/8 kwam.

31 Jan. '47 7 Febr. '47

A.K.U.	140	143½
v. Berkel's Patent	117 G.L.	113
Lever Bros. Unilever C. v. A.	233½	235½
Philips G.b.v.A.	319	326
Koninklijke Petroleum	359	364
H.A.L.	149½	156¼
N.S.U.	141	145
H.V.A.	—	201 G.B.
Deli Mij. C. v. A.	129	132½
Amsterdam Rubber	137	140

STATISTIEK.

FEDERAL RESERVE BANKS.

(Voornaamste posten in miljoenen dollars).

Data	Metaalvoorraad		Other cash	U.S. Govt. securities
	Totaal	Goudcertificaten		
19 Dec. 1946	18.382	17.589	250	23.210
24 Dec. 1946	18.381	17.587	237	23.722
31 Dec. 1946	18.381	17.587	268	23.350
8 Jan. 1947	18.378	17.565	304	23.733

Data	F.R.-biljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Govt.	Member-banks
19 Dec. 1946	24.963	17.523	237	16.517
24 Dec. 1946	25.092	17.925	547	16.530
31 Dec. 1946	24.945	17.353	393	16.139
8 Jan. 1947	24.794	17.824	401	16.457

DE NEDERLANDSCHE BANK.
Verkorte balans op 10 Februari 1947.

Activa.		
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	{ Hoofdbank f —) Bijbank " —) Agentsch. " 5.000,— }	f 5.000,—
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. II, 1e lid, sub 3 van de Bankwet 1937 i° art. 4 van het Koninklijk besluit van 1 October 1945, Staatsblad No. F 204)		—
Beleeningen (incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand)	{ Hoofdbank f 150.073.056,21) Bijbank " 1.141.692,12) Agentsch. " 7.664.536,82 }	f 164.879.285,15
Op effecten, enz.		f 164.879.285,15
Op goederen en ceelen		f 590.742,40
Voorschotten aan het Rijk (art. 16 van de Bankwet 1937)		—
Munt en muntmateriaal:		
• Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 646.557.504,87	
Zilveren munt, enz.	f 1.180.207,25	f 647.737.712,12
Papier op het buitenland	f 4.470.574.030,03	
Tegoed bij correspondenten in het buitenland	f 72.151.068,32	
Buitenlandsche betaalmiddelen	f 16.299.309,46	f 4.559.024.407,81
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds		f 70.927.547,40
Gebouwen en inventaris		f 3.000.000,—
Diverse rekeningen		f 36.950.261,89
		f 5.482.524.214,37

Passiva.		
Kapitaal		f 20.000.000,—
Reservefond		f 12.377.412,28
Bijzondere reserve (winst herwaardeering goudvoorraad per 2 Juli 1945)		f 209.277.096,67
Andere bijzondere reserves		f 76.798.079,95
Pensioenfonds		f 15.504.093,42
Bankbiljetten in omloop (oude uitgifte)		f 236.760.170,—
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)		f 2.693.389.455,—
Bankkassagnaties in omloop		f 142.965,84
Rekening-courant saldo's:		
's Rijks Schatkist	f 1.250.120.616,28	
's Rijks Schatkist speciale rekening	f 110.564.000,—	
Geblokkeerde saldo's van banken	f 41.323.066,10	
Geblokkeerde saldo's van anderen	f 43.716.630,34	
Vrije saldo's	f 586.745.135,02	f 2.032.469.447,74
Diverse rekeningen		f 185.805.493,47
		f 5.482.524.214,37

1) Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —
2) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) f 42.165.200,—
Circulatie der door de Bank namens den Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten f 153.444.794,50

BANK VAN ENGELAND.

(Voornaamste posten in miljoenen ponden).

Data	Metaalvoorraad	Govt. debts and Govt. securities	Fiduciary issue	Biljetten in circulatie	
				Biljetten in circulatie	Biljetten in Banking Dept.
15 Jan. '47	0,2	1.449,3	1.450	1.385,6	64,7
22 Jan. '47	0,2	1.449,2	1.450	1.371,5	78,7
29 Jan. '47	0,2	1.449,3	1.450	1.364,5	85,8
5 Febr. '47	0,2	1.449,2	1.450	1.371,1	79,2

Data	Gouden en zilveren munten	Govt. securities	Other securities		Deposits		
			Disc. and advances	Securities	Totaal	Public deposits	Banken
15 Jan. '47	1,0	297,2	18,4	18,0	381,1	25,2	298,7
22 Jan. '47	1,0	261,7	23,4	17,8	364,3	17,5	288,5
29 Jan. '47	1,0	242,7	25,4	28,3	364,9	16,0	288,4
5 Febr. '47	1,1	247,8	23,7	26,7	360,1	22,9	280,7

DE NEDERLANDSCHE BANK.
(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Papier op het buitenland	Tegood bij corresp. in het buitenland en buitenlandse betaalmiddelen	Wissels, promiss. enz. en open marktpapier	Beleeningen
23 Dec. '46	700.875	4.434.786	84.103	5	155.552
30 " '46	700.876	4.434.786	190.816	5	153.109
6 Jan. '46	700.879	4.434.786	125.126	5	152.235
13 " '47	700.880	4.434.786	174.970	5	154.095
20 " '47	700.875	4.459.991	147.657	5	153.178
27 " '47	700.909	4.459.991	140.115	5	151.700
3 Febr. '47	647.705	4.465.174	135.229	5	185.428
10 " '47	647.738	4.470.574	88.450	5	164.879

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in rekening-courant			
		's Rijks Schatkist	Geblokkeerde saldi van banken	Geblokkeerde saldi van anderen	Vrije saldi
23 Dec. '46	2.711.418	1.099.241	127.053	43.165	585.156
30 " '46	2.744.151	1.099.855	90.071	43.706	590.158
6 Jan. '46	2.736.834	1.071.526	115.467	46.490	623.780
13 " '47	2.701.167	1.305.562	84.475	45.950	633.673
20 " '47	2.674.196	1.244.821	61.829	46.598	643.788
27 " '47	2.681.281	1.276.605	55.488	50.103	598.065
3 Febr. '47	2.718.430	1.260.428	35.396	44.165	617.466
10 " '47	2.693.389	1.250.121	41.323	43.717	586.745

NATIONALE BANK VAN BELGIË.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Totaal van den goudvoorraad ¹⁾	Ruilen-landsche deviezen	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel- en pasmunt	Vorderingen op den Staat
26 Dec. 1946	32.226	5.648	4.953	214	698	49.158
2 Jan. 1947	32.241	5.633	5.559	213	795	49.888
9 " 1947	32.256	6.320	5.303	177	861	49.138
16 " 1947	32.047	6.708	5.406	209	903	48.473
23 " 1947	31.677	7.542	4.561	211	777	48.318
30 " 1947	31.684	7.578	4.613	229	760	48.823
6 Febr. 1947	31.172	7.802	4.788	234	716	49.648

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa ¹⁾	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi,		Besluitwet van 6 Oct. '44 ²⁾
				van de Schatkist	van anderen	
26 Dec. 1946	637	159.377	72.165	1	4.482	614
2 Jan. 1947	637	161.002	73.891	1	5.979	613
9 " 1947	637	160.412	73.858	2	5.374	611
16 " 1947	637	160.144	73.480	3	5.443	608
23 " 1947	637	159.543	73.077	3	5.219	604
30 " 1947	637	160.179	73.334	3	5.574	604
6 Febr. 1947	637	160.860	74.417	4	5.105	601

¹⁾ Waarvan 10.493 miljoen frcs. onbeschikbaar goudsaldo na herwaardeering van den goudvoorraad (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).

²⁾ Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel”, ten bedrage van 64.597 miljoen frcs.

³⁾ Deze post omvat: oude biljetten over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.

BANK VAN FRANKRIJK.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Disconto's en voorschotten	Voorschotten aan den Staat		
			Vaste	Schatkist	Bezettingskosten Duitschland
9 Jan. 1947	94.817	124.613	59.449	63.100	426.000
16 Jan. 1947	94.817	118.897	59.449	62.400	426.000
23 Jan. 1947	94.817	117.681	59.449	61.800	426.000
30 Jan. 1947	94.817	122.349	59.449	55.200	426.000

Data	Bankbiljetten in circulatie	Deposito's		
		Totaal	Staat	Diversen
9 Jan. 1947	732.057	59.922	766	59.156
16 Jan. 1947	724.866	59.895	864	59.031
23 Jan. 1947	719.409	61.830	791	61.039
30 Jan. 1947	730.253	63.970	789	53.181

ZWEEDSCHE RIJKSBANK.
(Voornaamste posten in miljoenen kronen).

Data	Metaal		Staatsfondsen		Saldi buitenland	Fondsen ter beschikking der staats-schuld	Promessen staatschuld
	Goud	Overwaarde goud	Eigen	Vreemd			
7 Jan. 1947	839	532	1.549	509	261	94	182
15 Jan. 1947	806	511	1.438	504	177	94	182
23 Jan. 1947	773	490	1.445	502	276	94	182
31 Jan. 1947	768	486	1.446	502	236	94	182

Data	Biljetten in circulatie	Deposito's				45 dagen	Buiten-landsche banken	Regularisatie-rekening
		Direct opvraagbaar			Totaal			
		Staat	Banken	Totaal				
7 Jan. 1947	2.750	934	679	173	230	171	5	
15 Jan. 1947	2.642	929	654	189	230	170	4	
23 Jan. 1947	2.556	916	643	190	230	177	4	
31 Jan. 1947	2.693	731	560	99	230	194	4	

NATIONALE BANK VAN ZWITSERLAND.
(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Metaalvoorraad	Buiteni. wissels	Disconto's en voorschotten	Effecten	Biljetten in circulatie	Andere credieten
15 Jan. 1947	4.931,1	155,9	119,1	52,7	3.834,7	1.246,9
23 Jan. 1947	4.932,2	158,8	102,3	52,7	3.801,2	1.255,4
31 Jan. 1947	4.936,5	163,5	82,1	52,8	3.822,2	1.163,1
7 Febr. 1947	4.924,9	171,7	81,8	52,8	3.822,2	1.216,0

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vorderingen	31 Jan. 1947	23 Jan. 1947
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandsche Bank	f 1231.752.163,44	f 1228.790.304,53
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	„ 401.642,40	„ 32.762,76
Kasvorderingen wegens creditverstreking aan het buitenland	„ 16.012.028,—	„ 16.012.028,—
Daggeldleening tegen onderpand	—	—
Saldo der postrekeningen van Rijkscontabelen	„ 414.305.555,71	„ 411.486.409,21
Voorschotten op ultimo December 1946 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keeren belastingen	—	—
Vordering in rek.-courant op: Nederlandsch-Indië	„ 569.119.399,64	„ 567.479.595,19
Suriname	„ 4.997.401,69	„ 4.930.154,19
Curacao	„ 7.460.419,47	„ 7.460.419,47
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	—	—
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	—	—
Andere staatsbedrijven en instellingen	„ 487.525.820,95	„ 466.496.095,23

Verplichtingen	31 Jan. 1947	23 Jan. 1947
Voorschot door De Nederlandsche Bank verstrekt	—	—
Voorschot door De Nederlandsche Bank in rekening-courant verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Nederlandsche Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	f 511.174.800,—	f 511.174.800,—
Schatkistpromessen in omloop (rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank is geplaatst nihil)	„ 5665.800.000,—	„ 5650.800.000,—
Daggeldleeningen	—	—
Muntbiljetten in omloop	„ 153.820.530,—	„ 152.544.834,—
Schuld op ultimo December 1946 aan de gemeenten wegens aan haar uit te keeren belastingen	„ 14.859.053,78	„ 14.859.053,78
Schuld in rek.-courant aan: Nederlandsch-Indië	—	—
Suriname	—	—
Curacao	—	—
Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	„ 3.418.942,65	„ 25.238.784,32
Het staatsbedrijf der P., T. en T.	„ 471.526.404,18	„ 468.515.107,31
Andere staatsbedrijven	„ 3.612.004,86	„ 3.412.004,86
Schuld aan diverse instellingen in rekening met 's Rijks Schatkist	„ 3200.112.706,52	„ 3185.645.206,52

**INLEGGINGEN EN TERUGBETALINGEN BIJ DE SPAARBANKEN
IN NEDERLAND ¹⁾.**
(in miljoenen guldens).

Maand	Inleggingen			Terugbetalingen			Saldo
	R.P.S.	Part.	Totaal	R.P.S.	Part.	Totaal	
Aug. 1939	16,1	13,6	29,7	25,0	21,3	46,3	— 16,6
Mei 1946	20,4	25,2	47,6	39,4	26,4	65,8	— 18,2
Juni 1946	21,8	23,3	45,1	68,4	41,9	110,3	— 65,2
Juli 1946	20,7	20,2	40,9	37,9	37,9	75,8	— 34,9
Aug. 1946	23,4	22,6	46,0	30,9	30,9	52,1	— 6,1
Sept. 1946	22,7	24,3	47,0	29,7	22,9	52,6	— 5,6
Oct. 1946	22,1	28,9	51,0	31,8	29,3	61,1	— 10,1
Nov. 1946	21,2	24,5 ²⁾	45,7	28,8	23,2 ²⁾	52,0	— 6,3
Dec. 1946	18,2	17,9 ²⁾	36,1	25,2	18,9 ²⁾	44,1	— 8

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”.

²⁾ Voorloopige gegevens.

**ENIGE INDEXCIJFERS VAN DE INDUSTRIEEL PRODUCTIE
IN NEDERLAND ¹⁾.**

1938 = 100	Mei 1945	Dec. 1945	Mrt. 1946	Aug. 1946	Sept. 1946	Oct. 1946	Nov. 1946	Dec. 1946
Walsproducten van ijzer en staal ²⁾	—	57	21	67	86	102	105	125
Cement	37	85	70	98	101	108	96	73
Metselstenen	3	33	47	48	51	70	73	76
Deuren	—	—	41	30	27	44	39	33
Katoen- en linnenweverijen	1	21	33	43	48	50	52	48
Schoenen	—	57	73	—	83	97	100	—
Sigaren	8	36	47	49	56	65	59	—
Sigaretten	8	65	80	72	84	104	97	—
Boter	—	27	22	82	68	58	49	35
Kaas	—	1	20	87	63	63	35	23

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.”; — beteekent 0; — beteekent de gegevens ontbreken.

²⁾ 1940 = 100.

AMERIKAANSCH LEENINGEN AAN HET BUITENLAND ¹⁾.
(in miljoenen dollars).

Landen	Per 31 Augustus 1946.			Beschikkingen gedurende Sept. '45—Aug. '46	Totaal
	Uitstaande leeningen	Toewijzingen (Commitments)	Totaal		
Europa:					
Nederland	85	215	299	85	384
Engeland ²⁾	—	3.500	3.500	250	3.750
Frankrijk	389	806	1.195	394	1.589
België	96	3	99	27	196
Finland	47	18	65	23	88
Noorwegen	0	51	51	0	51
Polen	3	40	43	0	43
Griekenland	1	24	25	1	26
Italië	3	22	25	3	28
Tsjechoslowakije	2	20	22	2	24
Denemarken	15	5	20	15	35
Nog niet gespecificeerd	0	40	40	0	40
Totaal	642	4.743	5.385	871	6.254
Latijnsch Amerika:					
Brazilië	66	52	118	18	136
Mexico	40	50	90	32	122
Chili	13	45	58	4	62
Columbia	17	18	35	5	40
Uruguay	10	22	32	3	35
Peru	0	25	25	0	25
Cuba	13	7	20	9	29
Andere	38	51	89	6	95
Totaal	197	270	468	76	544
Azië en Afrika:					
Ned. Oost-Indië	0	100	100	0	100
China	52	73	125	23	148
Andere	2	29	31	2	33
Totaal	54	202	256	25	281
Nog niet gespecificeerd	0	5	5	0	5
Totaal	894	5.220	6.114	972	7.084

¹⁾ Bewerkt naar gegevens in het „Federal Reserve Bulletin” van December 1946.

Verschillen in de totalen moeten waarschijnlijk worden verklaard uit afrondingen.

²⁾ De leening aan Engeland gaat via de „United States Treasury” bij speciale wet van 15 Juli 1946. Alle andere leeningen en credieten worden behandeld door de „Export-Import Bank”.

Annonces voor het volgend nummer

dienen uiterlijk Maandag 17 Februari a.s. in het bezit te zijn van de administratie, Lange Haven 141, Schiedam

Beschikbare krachten
ACCOUNTANT

(LD N.I.V.A.), 31 JAAR

met veelzijdige ervaring (administratie en organisatie, interne controle, belastingzaken), verkregen bij industriële ondernemingen, zoekt een passende werkkring in het bedrijfsleven of op een accountantskantoor. Aanbiedingen onder no. 828, bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Vacatures
**GROOTE MAATSCHAPPIJ VAN
LEVENSVZERZEKERING**

roeft hierbij sollicitanten op voor de functie van

HOOFDBOEKHOUDER

Alleen zij, die in het bezit zijn van een Acte M.O. Boekhouden, een goede algemeene ontwikkeling bezitten en reeds over een ruime praktijkervaring beschikken, komen voor benoeming in aanmerking. Bezit van het Accountants Diploma en kennis van mechanische administratie strekt tot aanbeveling. Leeftijd niet ouder dan 40 jaar.

Brieven met uitvoerige levensbeschrijving, onder bijvoeging van portret, te zenden onder letters BC Bureau van dit blad.

Bij Overheidsinstelling te 's-Gravenhage, vacert de functie van

organisator

Zij, die voor deze functie in aanmerking wenschen te komen, moeten beschikken over een ruime theoretische scholing en praktische ervaring in organisatorische vraagstukken en efficiency problemen. Sollicitanten moeten bereid zijn event. deel te nemen aan een psychotechnisch onderzoek. Sollicitaties met o.a. vermelding volledige gegevens omtrent opleiding, huidige werkkring, salariscischen, referenties en de reden van verandering van betrekking onder no. 33555 Adv. Bureau „Die Haghe”. Plein 11, Den Haag.

**LEIDSCHÉ TEXTIELFABRIEKEN
Gebrs. van Wijk & Co. N.V. te Leiden
(Dekens, Garens en Gebreid in Wol).**

zoekt een

commercieel adj.-directeur

een man van standing, krachtige persoonlijkheid, die in binnen- en buitenland op expansieve wijze de commerciële belangen van het bedrijf behartigt. Gewenscht is: goede talenkennis en buitenlandse ervaring. Bekendheid met de branche strekt tot aanbeveling. Aangeboden wordt: een ruim salaris; tevens bestaat het vooruitzicht om bij gebreken geschiktheid in de directie te worden opgenomen. Leeftijd ca. 35 jaar. Eventuele kandidaten zullen worden onderzocht door de Nederlandsche Stichting voor Psychotechniek op 18 Maart 1947.

Eigenh. geschr. br. met voll. inl. en twee nieuwe pasfoto's (van voren en opzij) aan Adv. Bur. ALTA te Utrecht vóór 22 Februari. In linkerbovenh. van brief, op foto's en envelop: ESB 5110 met naam, adres en leeftijd.

◆ **Vacatures** ◆

Aan de Bibliotheek der Nederlandsche Economische Hoogeschool te Rotterdam zijn te vervullen de betrekkingen van:

1e. conservator

In aanmerking komen economen of economisch geschoolde juristen, bij voorkeur met den doctorstitel;

2e. wetenschappelijk assistente 1e klasse

Het bezit van een kandidaatsdiploma Economische Wetenschappen of een soortgelijk diploma strekt tot aanbeveling.

Uitsluitend schriftelijke sollicitaties vóór 15 Maart a.s. aan den Bibliotheecaris der Nederlandsche Economische Hoogeschool, Pieter de Hoochweg 122, Rotterdam West.

Kantoor te Rotterdam zoekt een

chef de bureau

Aangeboden wordt een zelfstandige functie, waarin aan 15 personen leiding moet worden gegeven. De kandidaten moeten de Directie kunnen vervangen. Goede kennis van boekhouding en moderne talen vereischt; commerciëlen zin gewenscht.

Brieven met volledige inlichtingen worden ingewacht aan het Psycho-Technisch Adviesbureau Ir. H. J. Kolkman, L. Deen en Dr. J. G. H. Bokslag, Rochussenstraat 103a te Rotterdam.

Bij een GROOTE ONDERNEMING, annex winkelbedrijf in het Westen des lands is plaats voor een

secretaris van de directie

Gevraagd wordt: een energiek persoon, harde werker met organisatorisch talent en economisch onderlegd. Brieven met uitvoerige inlichtingen over genoten opleiding, praktische ervaring, liefst vergezeld van recente foto, onder letter K te richten aan: Accountantskantoor J. E. van Koetsveld, Mathenesserlaan 186, Rotterdam.

**N.V. LANKHORST
TOUWFABRIEKEN
SNEEK TEL. 3041-3042**

SPINNERIJ—TOUWSLAGERIJ SEDERT 1803

I. B. M. elektrische administratie-machines (Hollerith Systeem)
ELECTROMATIC volledig elektrische schrijfmachine
INTERNATIONAL registrerende werk- en personeel-contrôle-apparaten

International Business Machines Corporation, New York

In Holland vertegenwoordigd door de:

Internationale Bedrijfsmachine Mij N.V.

Frederiksplein 34, Amsterdam-C., Tel. nrs. 33406, 33656, 31856

Wie spaart vergaart!

Sparen is goed en nuttig. Voor Uzelf en voor ons volk. Het bevordert het herstel van onze welvaart. Verzekeren is méér dan sparen. Het is zorg voor den kwaden dag. Sluit nú een levensverzekering Uwer keuze bij den verzekeraar Uwer keuze. U helpt Uzelf en ons volk!

Vlot, coulant en . . . goedkoop!

* *Wilt U meer weten over het vrije verzekeringsbedrijf, vraag dan gratis brochure aan de Studiecommissie nit het Verzekeringsbedrijf, Sportlaan 90, Den Haag*

EEN VRIJ VERZEKERINGSBEDRIJF VOOR EEN VRIJ VOLK!

„HOLLANDIA”

HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN N.V.

HOOFDKANTOOR TE
VLAARDINGEN

**N.V. Louis Dobbemann
Waddinxveen**

KOFFIE

THEE

Huygen & Wessel c.v.

**VERWARMING
VENTILATIE
LUCHTBEHANDELING**

**Amersfoort - Amsterdam
Apeldoorn - Rotterdam - Leeuwarden**